

Disputatio philosophica inauguralis de religione

<https://hdl.handle.net/1874/341654>

DISPUTATIO PHILOSOPHICA
 INAUGURALIS,
 DE

RELIGIONE,

QUAM,
 ANNUENTE SUMMO NUMINE,
Auctoritate Magnifici D. Rectoris,

JOANNIS GEORGII GRAEVII,
 Politices, Eloquentiae & Historiarum Profes-
 ris Ordinarii,

NEC NON

*Amplissimi Senatus Academici consensu, & Subtilissima Facultatis
 PHILOSOPHICÆ decreto,*

PRO DOCTORATUS in PHILOSOPHIA GRADU & ARTIUM
 LIBERALIUM MAGISTERIO, omnibusque prærogativis
 ritè ac legitime consequendis,

Publica quorumvis Philosophantium exponit censura

JACOBUS DE VRIES, ULTRAJECT.
Ad diem ♡ JUNII, horâ locoque solitis.

TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officina FRANCISCI HALMA, Academiae
 Typographi, clō lōc xc.

VERÆ ET LIBERÆ
PHILOSOPHIÆ
AMATORIBUS
OMNIBUS.

*Theses hæc suas inaugurales
sacras vult*

JACOBUS DE VRIES,

Auctor.

DISPUTATIO PHILOSOPHICA
INAUGURALIS,
DE
RELIGIONE.
T H E S I S I.

Olidâ fatis absque basi gravia , vastoque sub pondere gementia nulla vel momento temporis consistere posse , animo maturum neminem fore qui ambigat , mihi persuadeo. Parili modo & unumquodque ædificium , quò validioribus magisque sufficientibus innitatur fulcris ac columnis , eò magis ætatem ferre aptum , atque difficilius ruinam minaturum fore , videre est.

Haud absimili sanè , quem in naturâ corporeâ habemus obvium , potentiæ defectu , collabendique protinus pronitate , sibi si relinquatur , quævis in terris respubl. laborat. Fundamen quippe , illudque humanum omne longè superans , ne præceps agatur , exposcit ingens ejusmodi atque vasta tot ingenii indolisque adeò diversæ hominum , in unam societatem religatorum , moles. Mirum iccirco in modum ad æternitatem reipubl. promittentia excogitanda fundamenta sese excruciare jam longis abhinc seculis . ut & etiamnum hodiè torquent Politicorum filii. Hanc in

DISPUTATIO PHILOSOPHICA

rem infinita fermè illi tradere : docent isti, quibus principi, seu summo cuicunque magistratui, ad majestatem omniaque sua tuenda utendum sit artibus: machinandis contrà arcanis, quibus subjecti libertatem suam & ad se pertinentia cuncta in tuto locent, non mediocriter incumbentes ipsos videas : quam domi, respectu Magistratum, opum, legum, pœnarum aliarumque plurimarum reipubl. faciem esse oporteat, nitidè delineant : quam tam belli quam pacis, tam pangendorum, quam rescindendorum fœderum rationem habere benè constitutam deceat rempubl. anxie inculcant. Cuncta hæc atque hujus generis innumera alia passim tanquam reipubl. ænea circumferunt, & obtrudunt fundamenta. Nec equidem saluberrima omnia atque cuivis reipub. salutifera esse illa monita, qui in rebus politicis non hospes planè est habendus, inficias iverit ullus; verum enim verò hæc tamen omnia tantis per se insignia esse viribus, ut reipubl. universæ moli sustentandæ sufficiant, haudquaquam sentio. Aliud namque hisce omnibus longè majus, & à quo illa vim suam & robur mutuant omne, assignandum utique est ad structuram tantæ perferendum molis. Illud autem unicum *Religionem* solam summo jure existimaverim ego.

I I.

Veritatem hujus meæ assertionis, non est, quod hic in ipso limine multis gravium Christianorum auctorum confirmem testimoniis, quandoquidem hanc nec ipsos latuisse gentiles, præter sexcentos alios, luculenter sic satis nobis pandit scriptor, haud ex veteribus infimus, *Plutarchus*: (a) ἀλλὰ πόλις ἂν μοι δοκεῖ μάλλον ἰσθῆναι χάρις, ἢ πολιτεία τῷ θεῷ θεῶν δόξης ἀνααιρεθείσης πατήρασι ζύσασιν λαβεῖν ἢ λαβεῖσα τηρεῖσθαι: at mihi urbs citius videtur sine solo, quam republica sine opinione de Diis (DEO) aut constitui aut constituta servari: unde & idem *Religionem* συνελκὸν ἀπάσης κοινωνίας ἔννομου δικαιοσύνης ἔρεσμα: vinculum seu coagulum omnis societatis & justitia firmamentum nuncupat. Cum itaque Politicorum omnibus quantumvis sagacibus, quantumvis industriis, quantumvis callidis inventis atque commentis excellentior longe sit, magisque efficax una *Religio*; cumque eadem, haud ritè locata sensibilia valdè reip. infliget vulnera, be-

(a) Contra Colot.

nè verò composita eadem ingentia crebraque importet commoda, *Religionis*, utpotè ad civilem relativæ societatem, præcipua non nulla, eaque quantum fieri potest paucissimis, pro ingenioli mei modulo, mentisque imbecillitate impræsentiarum pertractare, haud abs re planè fore crediderim.

I I I.

Utpote tantum ad Rempubl. non ulterius, respectum dicente, de *Religione* me verba facturum in antecessum hic præmonuisse, perquam necesse duco, triplici quandoquidem modo ipsa fere considerari valet. *Primo* scil. sese contemplationi nostræ ingerere potest *Religio* tanquam ab ipso *Deo ter Opt. Max.* nobis ad sui gloriam, nostrarumque per *Dom. Jesum Christum* æternam animarum salutem revelata; Theologisque qua talibus, solis enucleanda. *Secundo* spectandam sese eadem quoque offert, in quantum ex superstitibus adhuc exilibus naturæ luminis scintillis eruitur saltem eo usque, ut revelationis destitutos gratiâ inexcusabiles reddat: hocque modo ipsam Philosophi, *Theologiam* explanantes naturalem, intuentur. *Tertio* denique elustrari potest *Religio*, quatenus in societate civili, rebusque ad societatem spectantibus omnibus specialibus gaudet effectibus; atque ita reipubl. partibus applicari potest debetque: & hacce ratione quoque Philosophis, sed politicam exponentibus tantum prudentiam, pandenda eadem incumbit. Missis vero duabus prioribus *Religionis* significationibus solam tertiam contemplationem, hujus nostri exercitii inauguralis adoptare objectum in animum induximus nostrum. Vocis *Religionis*, quod spectat etymologiam, illam diversi diversam statuunt. *Cicero* illam a relegendo sibi nomen vendicasse autumat: (b) *qui, inquit, omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter pertractarent, & quasi relegerent, sunt dicti religiosi a relegendo.* *Lactantio* contra aliisque plurimis, haud malè meo quidem judicio, a religando suam hanc fortitam fuisse denominationem, urgere placuit: hinc fert ille scriptor: (c) *diximus nomen Religionis à vinculo pietatis esse deductum, quod hominem sibi Deus religaverit, & pietate constrinxerit: quia servire nos ei ut domino, & obsequi ut patri necesse est &c.* Verum de nomine minus

(b) lib. 1. de natur. Deor.

(c) Lact. lib. 4. de Instit. Divin. Cap. 28.

sollicitus, vocis uberiores inquisitionem Grammaticis trado, atque rem ipsam, ne in substantiæ cortice tantum nimis diu hærerem videar, aggredi satius multo fore mihi persuadeo.

I V.

Ne autem, de re ignota verba fundentes, oleum & operam insequentibus perdamus, paucis primo omnium, quid per *Religionem* intellectum velimus, hic sese excutiendum præbet. Notamus itaque aliud nihil per *Religionem*, quam *verum & genuinum de DEO, utpotè summo Rege, & Domino independente, ejusque cultu sensum*. Involvit ergò primò omnis *Religio de Deo salutem sensum*, undè hic Atheos, omnesque Deitatem abnegantes, sub quibus (eheu nimis multis) *Europa* hodie gemit *Religione* exclusos esse liquet. Sed nec qualemcunque sensum ad primam *Religionis* partem fundandam sufficere ianuimus satis, verum atque genuinum eum esse oportere asserentes. Verissimum quippè & certissimum est, quod inquit poëta (d)

(d) Silius 4.

*Prima scelerum mortalibus agris
Naturam nescire Deum. (Dei)*

Sed & ulterius progressi summum regem diximus agnoscendum numen; quod talem confiteri non dubitaverit sanæ mentis ululus, qui modo folius benigno *Dei* favore & gratiâ unicâ omnes, quotquot in terrarum orbis ambitu reperiuntur, *Reges & Monarchæ*, imperii sui sceptrâ vibrare, perspectum habet. (e) *Per me* (inquit *Deus*) *reges regnant, & principes judicant terram. Independens quoque Dominus* haud minori exclamandus est ille jure, qui *Regum* non tantum, sed & mortalium omnium moderatur gressus: qui non modo

(e) Prov. Salom. cap. 8. vers. 15.

(f) Horat. Odar. 3.

*(f) Terram inertem, qui mare temperat.
Ventosum, & urbes, regnaque tristia,*

(g) Consol. Philosoph. lib. 4.

Sed & cœlestia pariter cuncta potenti suâ manu regit atque gubernat: imò verò à cujus nutu, omnia, quæ creata sunt pendunt unico. Elegantissimè profecto de hoc eodem disserentem cernimus Boëtium: (g)

Sed

Sed & interea conditor altus,
 Rerumque regens flectit habenas,
 Rex & dominus, fons & origo,
 Lex & sapiens arbiter aequi,
 Et qua motu concitat ire,
 Siftit retrahens, ac vaga firmat.

V.

Secundum, quod Religionem involvere asseruimus, erat *Dei Cultus*. Atque hunc ab omni Religionem inseparabilem esse, quæ modo dicta sunt, abundè conficiunt. Quis enim mortali-um, cujus mentis oculi non plane excæcati sunt ad summo suo Regi Dominoquè independenti, cujus cuncta subsunt imperio, perfectam observantiam, honoremquè justum deferendum, sese non cernat quam maximè naturâ suâ obstructum? confirmationem hujus veritatis suppeditat nobis eloquentiæ pater, inquiring: (h) *omnes Religionem moventur, & Deos patrios, quos à majoribus acceperant, colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur*. Verum enim vero, quemadmodum non quoscunque, sed tantum Deo dignos conceptus in mente suâ de numine fovere oportere diximus hominem, ita nec hunc cultum religiosum esse debere, Palladem ex hominum cerebello progenitam, verum Deo ejusquè perfectionibus respondentem, indigitamus, illum verum & genuinum desinientes.

(h) Cicero. 5. in Verr.

V I.

Ita de Religionis naturâ non nulla præfati, ipsas, quas de eadem movere consueverunt Politici, præcipuas lustremus quæstiones. Primò & præcipuè, num sacrorum professio utilis & necessaria sit benè constitutæ reipubl. sedulo scrutantes ipsos videmus. Nobilissima quandoquidem pariter & haud exigui momenti sit hujus rei discussio, quantum fieri potè est, distinctè hac in parte procedendum puto. Metam itaque, quam intendimus, ut tangamus, duplici viâ hic insistere forsan non pænituerit: primò ipsam societatem civilem in abstracto & secundum

cundum se, secundo membra sive principales partes, ad rempubl. constituendam concurrentes distinctius nonnihil animovolvendo. Priori modo si spectemus rempubl. (seu *Monarchia*; seu *Polyarchia* fuerit illa) vim, ejusdem præcipuam, animamque totam sitam esse in pacto illo, inter supremum magistratum & subjectos tunc temporis, quo vitales haurire primum incipit civitas auras, innito, neminem, qui vel primis labiis politicam gustaverit, fugere potest. Quandoquidem enim (i) *nullo animal morosius rectorem ferat, quam quod cetera domat*, atque hinc (1) *omnibus animalibus facilius sit, quam hominibus imperitate*; & tamen ob multiplicia incommoda, miseriaeque propemodum infinitas, quæ civilis societatis expertem indivisim concomitantur statum, maximæ partis primævæ suæ libertatis, quam tanti, quanti ipsam ferme vitam faciunt mortales, jacturam pati, eamque imperantium subijcere arbitrio, necesse habent omnes, simul ac subditi audire incipiunt: cum que & ab altera parte hominibus imperare dulce sit, imperantiumque libido plerumque ullis suæ extensionis coerceri nesciat terminis, verum plus ultrâ semper tendat; hinc profecto, ut & obsequii in populo promptitudo, & imperii in imperantibus obtineatur & stabiliatur æquitas, diligenter pacto aliquo prospiciendum fuit: quo subditi sese faciles & ad magistratui justa deferenda obsequia semper pronos fore, magistratus contra sese perpetuè ex æquo bonoque reipubl. salutem in omnibus suis actionibus intenturos, ut & (quod in principatu solo, non vero in dominatu obtinet) nunquam in casus à populo sibimet reservatos, qui sub privilegiorum nomine passim occurrunt, dominium affectaturos, vel quidpiam contra illos esse molituros pollicentur & promittunt.

V I I.

Verum enim vero pactum hoc inefficax plane & inerme esse, nisi quideidem superaccedat, quod illud ipsum sanctum & inviolabile esse jubeat, depravata hominumque adulterina natura clamat. Ità quippè cum ingenio humano ferè comparatum esse, ut promissis suis ac pactis stare ulterius nesciant homines, (modo

(i) Senec.
1. de Clem.

(1) Xenoph.
1. Præc.

(modo cogentis vis externæ metu non compulsi) quam eadem ex re sua esse animadvertunt, sæpe numero comperimus. Ne itaque ad instar aliorum pactum illud politicum invadi faciliè aut ab utraque parte expugnari possit, valido propugnaculo, valloque sancto illud coronari consuevit. Jurejurando enim utraque pars pactum hoc solenniter confirmat; quo tam accipientes, quam deferentes imperii habenas, religiosè *Deum* invocant inniti hujus pacti testem, ejusque vindictam fulminaque in illos imprecantur, qui temerati fœderis primi comperiantur rei. Maximoperè itaque Reipubl. pacta, & præsertim quidem hoc speciale, firma & inviolabilia esse interest (m) *infirmatis enim violatisque pactis tollitur inter homines commerciorum usus.* Et sanè quæ foret reipubl. facies, ubi tam imperantes quam parentes pactum hoc flocci pendentes, quod sibi visum est, nullâ sui habitâ ratione officii, perpetrare non verentur? Jam vero quoniam omnis pacti sanctitas & observantia solo atque unico jurejurando obtineri valeat; jusjurandum autem absque *Religione* non nisi nomen inane & ridiculum sit, reipubl. apprimè utilem esse *Religionem*, quis mortalium haud fateatur? A *Religione* autem jusjurandum vim suam & efficaciam mutuare omnem mentis compos in dubium vocaverit nullus. (n) *Frustra quippe jurejurando quis adigitur per Deum, quem non credit adeoque nec metuit.* Talis autem omnis homo *Religionem* respuens censendus est. De illo enim (quod *Religione* nostra patefacit definitio) verè dici potest quod nec credat, nec metuat *Deum*. Et quo pacto sodes, quis metu iræ vindictæque entis cujusdam imaginarii, qua propter nec ulciscendi animo, nec puniendi perjurii potentiâ præditi, ad jusjurandum sanctè observandum eique religiosè obtemperandum compelletur? Nemo mortaliū profectò, cujus justo de Deo sensu non imbutum est per *Religionem* pectus! illa unica non in solo cerebello locum habens quidpiam esse *Deum*, sedens verè & quidem necessariò existens adstruit: ista *Deum* illum vere existentem res humanas non curare, & in intermundiis curis omnibus circa genus humanum seclusis, otiosum expatiari (quæ impia ipsâque absurditate absurdior *Epicureorum* fuit quondam sententia) nequam docet, sed contrà actionum omnium humanarum tam-

(m) Arift. Rethor. à Theod. 1. cap. 15.

(n) Puffend. de Offic. Hom. lib. 1. cap. 11.

immanentium quam transeuntium, inspectorem omniscium, boni omnis remuneratorem benignum, malique cujusvis vindicem acerrimum esse anxie valde & serio inculcat.

VIII.

Ita generatim *Religionem* in republ. optandam esse satis vidimus: jam quoque partes societatem civilem constituentes lustrandæ restant. Duas esse civilis imperii, quibus potissimum illud absolvitur, partes principales, antecedentia omnia abundè innunt: Principem scil. (cujus nomine non tantum strictè unam personam, verum latius quemvis Magistratum, in quo Personalis residet majestas, denotatum volumus) & subjectos. Principis personæ num Sancta Numinis veneratio conveniat, atque ex eadem in republ. aliquid redundet emolumenti, hujus ævi acerrimè disputant Politici? non decere bonum Principem pietate, *Religione*que verâ imbutum esse verbis disertissimis inculcat, (& utinam non plures, hæcce vestigia prementes orbis Politicus hodiè videret) monstrum illud hominis *Machiavellus*; cujus non nulla, quo hic recenseam, digna judico. (o) *In id itaque princeps acrem curam, diligentiamque omnem adhibeat, ne quid ex ejus ore excidat, quod quinque illis jam numeratis partibus non sit refertum, (quæ omnes ad id solum ut Princeps sese dextrè dirum populi sui impostorem agat compositæ sunt) atque ita se conspiciendum audiendumque exhibeat, ut pietatem, fidem, integritatem, humanitatem, Religionem sanctè colere videatur. Atque nihil est, quod magis præ se ferre oporteat, quam postremam hanc virtutem: fere omnes homines magis specie & colore rerum, quam rebus ipsis per moventur, & judicant. Nam videndi facultas omnes attingit, atrectandi vero paucos duntaxat: nemo non videt, quid præ te feras: at pauci sunt qui quid sis sensu percipiant. O impia nimis, applausum nihilominus apud quosdam Principes merentia, monita! tune, *Itale*, *Religionem* cæterasque virtutes omnes non verè induendas, sed tantum simulandas Principi præcipias? tune, *Nicolae*, republ. tam contagiosa peste macules eique lethalem adeo gangrenam infligès? absint hæc omnia longissimè ab omnibus illis, qui *Deitatem* esse credunt ullam:*

I X.

Sed, missâ perniciosissimâ, structuramquè reipubl. planè convellente hâc sententiâ, nos omnino veræ *Religionis* cultui addictum esse oportere Principem, talemque societati civili summoperè prodesse, pronunciamus. Docet namquè melior *Religio* Principem sese non fortuito casu, sed solo divino favore & gratiâ, acceptum, possidere imperium: imo vero ulterius, non despotico, sed delegatò tantum, cujusque administrationis, peractò suæ vitæ curriculo, rationem reddere tenebitur, Principem omnem gaudere regno, abundè sacrorum adstruit professio. (p) *Benedictus* (inquit *Salomoni Regina*) *sit Jehova Deus tuus, qui delectatus est te, ut collocaret te in solio suo regem pro Jehova tuo; eo, quod diligit Deus tuus Israël, quem statuat insaculum, ideo imposuit te illis Regem, ut exercereres judicium & justitiam.* Atque hinc scire non minus quam eleganter dixit ille (q) *Reges Regis Regum vasalli sunt, per gladium regia auctoritatis insigniti, investiti, ut eo gladio legem divinam tueantur, bonos protegant, malos perdant, non secus ac per enses, scutum, vexillum vasallos à domino superiori feudo investiri videmus, ea lege ut ei iisdem armis, quandocunquè opus fuerit, militent, &c.*

(p) 2 Chr.
cap. 9.
vers. 8.

(q) Jun.
Brut. in
vindic.
contra
Tyran.

X.

Horum omnium similiumque aliorum itaque quoniam immoram & altam principis animo ingenerat persuasionem *Religio*, quis, amabo, felicissimam & beatissimam esse rempubl. cui debitaë numinis observantiæ deditus contingit Princeps, exclamare necesse non habet? ille namque sibi conscius, suoque animo, quem infinem a Deo populo præfectus sit, satis convictus, non poterit non esse in actionibus suis omnibus justus admodum & circumspectus, ut cuncta ad summi sui Domini nutum & voluntatem componens & moderans, tandem pro benè administrato imperio præmia expectet benigna; & ne, injusta & a divina mente imperans aliena, pœnas luat justissimas. In eo demum Principe perfectè illud Vatis quadraret consilium:

B 2 (r) Tu

(r) Claud.
ad Honor.

(r) *Tu civem patremque geras, tu consule cunctis,
Non tibi nec tua te moveant, sed publica damna.*

(s) Senec.
conf. ad
Polyb.

illius certè Rectoris (s) *vigilantia omnium summos defendet, omnium
otium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem
illius occupatio.*

X I.

Sed quid hic multis moror? nonne fons unicus, scaturigoque
omnis masculæ virtutis solitaria Religio salutanda? non quibus-
vis præcæteris omnibus Principem quoque excellere virtutibus
reipubl. salus desiderat? omni procul dubio! nam

(t) Senec.
Thyest.

(t) ——— *Ubi non est pudor,
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile regnum est.*

& sane (ut unâ alterâve veritatem hanc confirmem instantiâ)
justitia nonne Principi maximè commendanda est? planè!
quippe

(v) Hesiod.
Theog.

(v) *Τέτυκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφρονες, ἔτυκα λαοῖς
βλαπτομένοις ἀγόρηφι μετέτροπα ἔργα τελεῦσι:
Hac una, Reges olim, sunt sine, creati:
Dicere jus populis, injustaque tollere facta.*

Quid vero efficacius imperantem ad justitiam in subditos exercen-
dam excitare valet, quam sacrorum professio, quâ omnis admi-
nistratæ a se injustitiæ postea sibi rationem suo Regum Regi
reddendam fore, credit omnis Princeps Religiosus? fideinne
quoque fervare Principi non decorum pariterquè Reipubl. per-
quam utile est? maximè! (x) *nulla enim res vehementius reipubl.
continet, quam fides.* Solam iterum ad hanc virtutem imperanti
insinuandam sufficientem agnoscimus Religionem, quæ dilucidè
edocet, quod

(x) Cicer.
S. de offic.

(y) Tibul.

(y) ——— *Et si quis prima perjuriam celat,
Sera tamen tacitis pena venit pedibus.*

(a) 1. de
Clem.

Clementia quantoperè quoque rectori civitatis commendanda sit,
nemo, nisi in rebus politicis hospes planè, nescit. Unde & ele-
ganter Seneca inquit, (a) *Principi non minus turpia multa suppli-
cia, quam medico funera;* Sola rursus atque unica Religio Principi
quam vehementissimè persuadet: (b) *Pul-*

(b) *Pulchrum emicare est inter illustres viros :*

Consulere patria, parcere afflictis, ferâ

Cede abstinere, tempus atque ira dare,

Orbi quietem, saculo pacem suo.

Hac summo virtus, petitur hac calum viâ.

(b) Senec.
Octav.

atque ita quidem non modo harum, sed & cæterarum omnium virtutum, quibus bonum principem instructum esse decet, melior *Religio*, benigna genetrix scatebraque inexhausta exclamari merito meretur.

XII.

Concludimus itaque ex hisce omnibus Principem *Religionem* affectare multum interesse Reipubl. sed tamen nec aliæ adhuc, quibus eadem hæc evinci potest veritas, verbo hic potius tangendæ, quam pertractandæ, desunt rationes. Primum, ob quod *Religiosos* omnes imperii moderatores desideramus est, quod (c) *hæc conditio Principum sit, ut quidquid faciunt, præcipere videantur, quapropter & certo certius*

(c) Quint.
Declam. 4.

(d) *Componitur orbis
Regis ad exemplum.*

(d) Claud.
s. Conf.
Honor.

Et certè, cum virtutum matrem esse *Religionem* vidimus, quis sanæ mentis & hoc quoque nomine Principi *Religioni* sedulo operam dandam inficias ibit, ut subjecti exemplo suo moniti ac incensi eandem arripiant, perque illam omni sese virtutum genere imbuant. Alterum, quod adhæc Principem *Religionem* amplecti jubeat, est prosperitas fortunaque benigna, quæ semper ferè *Religiosos* concomitari assolet Principes. Jam à multis enim retrò sæculis observatum esse iis Principibus, qui & quamdiu *Deum* coluerunt, prospera evenisse omnia, & contra *Deum* abnegantibus & contemnentibus cuncta infelicia adversaque cecidisse, unanimi consensu, testantur scriptores. Atque hoc ipsum *Livius* innuere videtur cum inquit: (e) *deprehenditis, invenietis omnia prospera evenisse sequentibus Deos, & adversa spernentibus.* Exemplis hujus rei multis replere paginam, quandoquidem tot, eaque illustissima, in historicis scriptoribus passim habemus obvia, vix operæ pretium duco. Quid *Antiocho*, qui legem *Dei* missam

(e) lib. 3.

facere iussit populum, suamque ei substituit. Judæorum templum profanat, multaque alia impietate plena commisit facta, obtigit? Quid *Alexandro Magno* simulacrum semetipsum *Jovis* filium esse jactitavit, seque tanquam illum à suis adorari voluit, evenit? Quem vitæ suæ exitum *Nero*, *Caligula*, *Domitianus* plurimique alii scelesti Principes experti sunt? quamque contra Religiosi Reges plerique subiere sortem? omnibus satis constat.

XIII.

Quandoquidem jam, quid commodi & utilitatis societati civili ex Religioso procuretur Principe, satis superque ostensum dedimus, per facile, secundum Philosophorum effatum, *oppositorum eadem est scientia*, quibus calamitatibus, quantis miseriis, & quot incommodis imperans omnem respuens Religionem Rempubl. affliget, cuius, vel leviter attendenti, patefcit. Luculentum admodum atque instar omnium hujus rei si exoptemus exemplum vel ad unicum *Italum* illum impium, impium quoque delineantem Principem, ejusque enarrantem officia, attendamus. Ille enim docet (f) prudentis principis non esse pactis stare, simulac eadem præstando sibi noxam inferre sentiat vel minimam, & postquam desit vis illa, quæ promittere coëgit: porro, juxta illud Senecæ: *sanctitas, pietas, fides sunt privata bona*, fidem, benignitatem, liberalitatem esse virtutes Principi perquam noxias vult. Item asserit (g) generoso Principi illi incumbendum esse rei, ut calleat artem pejerandi, fallendi, atque simulandi; nam (inquit ille R. eipubl. subverfor, regumque pernicies) *homines adeo simplices sunt, adeo presentibus necessitatibus obsequentes, ut qui fallax & simulationis artificio eruditus sit, statim sit habiturus, qui se decipiendum tradat, quo magis tales homines cavendi erunt, eorumque artificio arte frustrandum: inculcat ille insuper Principem non oportere sollicitum esse (h) quod sævus & crudelis audiat, dummodo obsequium extorqueat: verum potius illud tyrannicum, oderint, dum metuant, menti insigere suadet. Præterea (i) ad confirmandum Principis imperium (Tyrannidem potius dicat) subjectos ad egestatem redigendos, eosdem ex effatu sui, *divide & impera*, præscripto, animis dividendos, diffidorumquæ semina inter ipsos*

(f) Machiavel. com. lib. 3. cap. 42. & cap. 18. de Principe.

(g) Idem comment. lib. 2. cap. 13. & 18. de Princip.

(h) Idem Cap. 17. de Princip.

(i) Idem comment. lib. 2. & lib. 3. cap. 3.

spar-

2. spargenda esse, commonet. Atque ita sexcenta istiusmodi generis alia, quæ impiam diramque sapiunt tyrannidem, quibusvis principibus studiosè commendat noster *Florentinus*, optimè tamen hæcenus suis incedens hypotesibus, utpotè Deum, atque hinc omnem ad qualvis virtutes obligationem, tollens. Quam interim periculosa, canequè pejus & angue fugienda sit hæc similisque in Republ. doctrina, non ratio modo dictat, sed & tristis rerum eventus jam olim docuit, atque etiam hodiè nimis crebrò profectò docet.

X I V.

Religiosum itaque in Republ. exoptamus principem: quod tamen ut quis rectius intelligat, sequentia hæc annotasse, nequaquam alienum esse, credo. Scil. non eo sensu Religiosum esse decere Principem volumus, ut sese totum sacrificiis, victimis, hostiisque ferendis tradat, die nocteque iteratas preces, pia vota, continuas supplicationes fundat, atque id sibi negotii solum dari credat, ut sese in rebus divinis pertractandis occupatum teneat: illa namque omnia principi neutiquam convenire, verum sacerdotibus potius Deique ministris hanc demandatam esse provinciam, asserimus. Hisce enim omnibus si vacaverit imperans, quo pacto, quæso, ille cunctis in Republ. rebus curandis, omnibus imperii curis & sollicitudinibus subeundis, regni infinitis laboribus & molestiis perferendis, par erit? Pium itaque hoc sensu postulamus Principem, ut nec Dei ejusque cultus sinceri negligens sit, nec quoque ob nimiam (ut ita loquar) circa Numinis culturam, industriam, ad imperii moderandas habenas animum minus adjiciat suum. Atque huc quoque hæc retulerim sequentia. (n) Τῷ μόνῃ προσέχοντι ἢ νῦν κτ' ἑδὸν θεωρεῖται, ὄρεσι κ' σπηλαιῶσι ἐνδιαιτῆσαι προσήκει ὅστις ἢ κτ' ἢ ἀρετῆς κ' πολιτικῶν ἠσκησεν ἦθος, κ' πείραν ἔχει πραγμάτων, ἔστι, λαὸν ὀδηγεῖν ἐς τὰ βέλιστα, κ' σωθῆναι καὶ εὖ τῷ. *Qui in una Dei contemplatione mentem desixam habet, ei montes & speluncas habitare convenit. At qui una cum virtute etiam mores civiles exercuit, & junxit, quique notitiam paravit rerum variarum: ille verè populum regere, & ducere ad optima optimus potest.*

(n) Nicephr. Gregor.

X V.

Hæc de Principis *Religione* dicta sufficiant : jam quoque quid emolumenti ex sacrum cultum profitentibus civibus Reipubl. profluat, paucis excutiendum superest. In genere hic omnes, quæ Principem Religiosum optandum evincunt, pro subjectorum parte etiam militant rationes : ostendimus quippè *Religionis* ad Principem, ut suo fungatur in imperio officio, nec illius transgrediatur limites, compellendum efficaciam & potentiam summam. Ità equidem pari jure subditos quibus (ut loquitur *Tacitus*) obsequii gloria relicta est, quorumque officium est tam Principis, quam Reipubl. salutem summis viribus intendere & promovere, ad cuncta illa, quæ vel imperantis personæ, vel Reipubl. structuræ noxas & incommoda allatura prævident, avertenda, pronos facilesque *Religionis* professionem reddere, quis haud cernat ? Atque hæc una generalis, quia scilicet subditis frænum, ne officii limites perrumpant facilè, imponit satis mordax, ratio est, ob quam civibus fidei professionem inculcandam censeo. Cui tamen & altera hæc superaccedit : quod cives in Republ. multis ornatos cerni virtutibus non minus, quam principem, salus civitatis exposcat. Hoc ipsum vero quo obtineatur, solam *Religionem* esse agnoscendam causam, virtutumque omnes species esse adinstar rivulorum ex hoc unico deductorum fonte, quæ de Principe antea inculcavimus, abunde patefaciunt. Cum autem de utrisque hisce generalibus jam modo antea egerim rationibus, atque ex ibidem peractis quid & hoc in casu sentiendum sit, apertum satis evadat, non est, quod me hic latius iterum diffundam. Quæstionem attamen unicam, quæ circa primam hanc generalem, tam Principem quam subjectos Religiosos jubentem, rationem fortassis moveri posset, in transitu decidendam esse existimo.

X V I.

Objicientem mihi aliquem audire videor : non requiri præcisè in Republ. *Religionem* ad tam imperantem, quam parentes
in

in officio continendos : quandoquidem ab unâ parte Princeps, metu ne, si muneris sui transgredereetur limites, populum suum ad vindictam suppliciumque de se sumendum concitaturus, atque ita ipse sibi exitium structurus foret, plus satis infrænabitur : similiter & ab altera parte subjecti, tela ac ardentia sui Principis metuentes fulmina, facili negotio, ne quidpiam ab officio suo alienum moliantur, abducentur. Sed tamen solum metum hic, ad utrosque intrâ muneris sui terminos coërcendos, satis esse validum, vix imo vix credimus. Exemplo rem illustremus, sumamusque Rempubl. ubi omnis exulat *Religio*, in qua primo Principes (n) (*ut enim multi iniqui & infideles sunt regno, pauci boni*) suos ubique supplantare subditos, iisque extremæ servitutis jugum, ut pro lubitu iisdem dominantur, imponere student; & vicissim parentes, qui plerumque naturâ suâ (o) non *delectu aut sapientia ducuntur ad judicandum, sed impetu & quadam etiam temeritate*, Rectorem suum omni potentiâ etiam justissimâ privare, ad se cuncta, quæ vi principatus imperanti assignata sunt, sollicitare, obsequia vel debita negare, & quæ alia, bonis quam maxime incongrua civibus, pertractare moliantur. Secundo vel ubi Princeps, qui bono obsequiosoque satis populo præest, in illum tyrannidem affectat, omnesque, quas in imperio instituit actiones, ad usum suum & privatum commodum (securis interim & quiescentibus civibus) dirigere tentat. Tertio vel si ejusmodi consideremus Rempubl. in qua populus, qui fere semper (ut scitè fatur Scriptor politicus) (p) *agris oculis alienam felicitatem intuetur*, Principem legitimum & ad Reip. salutem sic satis attentum, absque ullâ justâ invadit causâ, rerumque expellere conatur dominio. Quid in hisce tribus casibus, quibus alios ubi alterutrius partis metui relinquitur locus, fingi aut excogitari posse non video, valeat ac possit? perpendamus.

(n) Attius.

(o) Cicero.
pro Plant.(p) Tacit.
i. Histor.

XVII.

Primum quod attinet casum; in quo nec Princeps à subjectis, nec subjecti à suo tuti sunt Principe: istuc unicum ad utrosque coërcendos metum nullo modo sufficere, verum sæpissimè, ubi perniciosum hoc semel invaluerit contagium, idem vix nisi cum

totali istiusmodi Reipub. excidio & interitu auferri jam multorum retrò actorum sæculorum dictavit experientia. Nec equidem metuet hoc in casu suos subditos Princeps, officii limites etiamsi transfiliat, si modo exercitu & armatâ manu civium conatibus & moliminibus obviam eat. Neque minus quoque hos ad illa præstanda, ad quæ eo nomine, quo cives audiunt, tenebantur, pænarum à Principe, si iniqua & indecora perpetrarint, infligendarum, formido adiget, verum armatæ sui Principis manui, sese in unum conjungentes corpus, facillime resistent, omnibusque quantumvis fortibus imperantis nisibus obicem ponent. Secundam si penitus introspicere lubeat hypothesin, comperias securum fati & ab omni in subjectos suos metu vacuum absque ulla difficultate sese præstare posse nefarium, quemque nulla movet *Religio*, Principem, si modo externâ specie sese bonum & æqui custodem commendet, atque tum, hæc de se opinione imbutis civibus nihilque mali suspicantibus, ad sequentia hæc quatuor observanda animum applicuerit: primo vocabula antiquæ libertatis, quâ dudum fruitus est populus, immota fervet omnia, at interim substantiam rei que potentiam totam, nominibus illis expressam, sibi vendicet. Secundò, ne mutationem hanc atque subitanam nimis perentiscat populus rerum invasionem, sensim ac gradatim illud executioni mandet atque intereà temporis quædam nova (inania tamen & vix cujusdam valoris) concedat, ut ita ipsum subjectorum libertatis invasorem tanto minus sibi persuadeant cives. Tertio si, ut exercitum pariter & ærarium in suâ contineat potestate, curam gerat. Quarto denique si in imperio potentiores, quosque suis sese opposituros prævidet conatibus, amplis splendidisque honoribus vel magnis & multiplicibus largitionibus ipsis (in quodcumque illos majori studio ferri perspectum habet) impertiendis, in partes suas sollicitet, sibi que devinciat: quos vero corrumpi nescios novit, illos vel honesto & specioso mulctet exilio (quod in legationibus subeundis serè contingit) vel muneribus, in quibus splendoris multum, at parum residet potentiæ, admoveat; vel tandem hæc omnia ubi obtineri minus valeant, illos vitâ privet, atque ita quovis artificio ab eorum sese liberet resistentiâ. Hisce similibusque pessimis ubi usus fuerit superum contemptor & æqui imperans

tiens Princeps artificijs, quo pacto, fodes, solo in subditos suos metu infrænari poterit? ille equidem omnis metus causam jam dudum disparere fecerit.

X V I I I.

Tertium si consideremus casum, non minus istuc metum ad subditos cohibendos unicum inefficacem reperimus. Populusne, si viribus conjunctis unum Principem inopinantem rebellionis que nihil expectantem, imo etiam prævidentem, invadere proposuerit, non aliâ de causâ, quam quia imperantis metuit vindicias & pœnas, à proposito suo absterrebitur? minime gentium profecto! omnium quippe subditorum potentia simul, viresque combinate majores longe sunt, quam ut à solius Principis æquentur, nedum superentur viribus. (q) *Cum enim quanquam unus ac solus Princeps major omnibus subditis esse debeat, nec major esse possit, ni omnium aut plerorumque amore fruatur, manifestum est unum illum nullum esse & invalidum, si omnium, aut plerorumque odio sit expositus & si multitudinem suam caperint numerare subjecti.* Et sanè si experientiam hâc in re consulere non habeatur nefas, nec illam minus huic meæ assertioni suffragari comperio. Civilibus bellis nonnè totiens qualvis in terris Respubl. infectas fuisse omnis ævi tradunt historici? illane itaque solo metu aut præcaveri aut componi potuere? contraria sanè passim sese offerunt exempla. Quapropter denique metum solum ad tam Imperantem quam parentes in officio suo continendos per se neutiquam sufficere, verum solam Religionem hujus rei effectricem esse efficacissimam jure summo concludimus.

(q) Boxhorn. in Infit. Politic. lib. 2. cap. 3.

X I X.

Missis autem hisce generalibus, ad specialia magis, quæ Reipubl. ex Religionem verè profitentibus civibus suboriuntur, commoda perpendenda, properare nos jubet disputationis ratio. Primo omnium summam existimationem dignamque reverentiam sui Principis in subjectorum animis excitat sana Religio; quoniam enim illa inculcat non forte fortunâ aut cæco forsitan Stoicorum

fato imperii potitos, sed solâ curâ & benignâ Dei dispensatione ad rerum summam esse designatos; quin imo nec qualicumque modo ad scepra imperii vibranda ordinatos, sed eum in finem eadem docet esse institutos, ut in hujusce terræ gremio ipsius sui summi Regis, Dei, munere (quod ipsum Numen olim immediate executum fuisse in stupendâ illâ *Hebræorum* Republ. *Θεοκρατία* nuncupatâ, in Vet. Testamento legere est) fungantur; qua propter & omnis tanquam vice *Deus* in terris à subjectis suis salutandus veniat Princeps: hinc profecto imperantis auctoritatem atque majestatem, quam tantæ utilitatis in Republ. jam modo antiqui esse noverunt, ut illam (r) *salutis insulam* nuncupare non dubitarint, longè maximam apud populum necessariò vigere, sole meridiano clarius liquet.

(r) Curt.
lib. 8.

X X.

Sed quid dixi auctoritatis & Majestatis tantum promotricem esse *Religionem*? imo vero parentibus omnis subjectionis obsequiique promptitudinis potentem conciliatricem agnoscimus. Cum enim Deo non tantum obtemperandum in illis mandatis, ex quorum obedientiâ manifestam ad nos manaturam fore prævidemus utilitatem, verùm in omnibus, nullâ cujusdam commodi habitâ ratione, & quidem ideo tantùm, quia ipsi ita præcipere visum est, nobis obsequendum esse jubet *Religio*, hinc manifestissimum evadit, bonos *Religiososque* cives non minus paratos semper ac faciles esse, ad quibusvis sui imperantis annuendum jussis, utilia illa ac facilia sibi privatis, an inutilia & molesta sint, parum curantes, dummodo in summi Principis mandata non sunt involantia, vel ad Reipubl. salutem subvertendam non comparata. Nec equidem secus sese res habere potest apud illos subditos, queis, Dei loco in regno naturæ seu politico excipiendum esse statuentibus quemvis Principem, imperantis jussâ sequi non tantum illius qua talis, verum eadem actu quoque *Deo* se obtemperare & contra Principi obsequia detrectare, & ipsi Deo eadem negare altè & invictè persuasum est. Exinde namque fieri haud aliter potest, quin, quemadmodum tales suo *Deo* immediatè promptissima & lubentissima

tissima deferunt obsequia, eaque abnuere iis *Religio* est, quodque parata oppido obedientia erga imperantem suum semper in illorum eluceat actionibus. Veritatem horum omnium elegantissimè haud minus quàm efficacissimè adstruentem audire lubet hic Paulum : (s) *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto. Non enim est potestas nisi a Deo: & quae sunt potestates sunt a Deo ordinatae. Itaque quisquis obsistit potestati, Dei ordinationi obsistit: qui autem obsistunt, ipsi sibi condemnationem auferent. Nam magistratus non sunt metui bonis operibus, sed malis: vis autem non metuere potestatem? quod bonum est facito & laudem ab ipsa obtinebis. Dei enim minister est tuo bono. Quod si feceris quod malum est, metue: non enim frustra gladium gerit. Nam Dei minister est, vindex ad iram ei qui, quod malum est, fecerit. Qua propter necesse est subijci non tantum propter iram, sed propter conscientiam. Propter hoc enim etiam tributa solvitis: siquidem ministri Dei sunt in hoc ipsum incumbentes. En, quibus significantia magis proferri aut excogitari, à nullo mortalium valent ulla, verba! verba profectò, quorum sensu si sese imbutos praestiterint subiecti, nae illà, cui tales contingunt cives, feliciorum alteram in terrarum orbe quis expectet frustra Rempublicam.*

(s) Epist.
ad Roman.
Cap. 13.
vers. 1, 2,
3, 4, 5, 6.

X X I

Et sanè quantam auctoritatem, obsequiique in subditorum animis semper *Religio*, etiam falsa, pepererit facilitatem, qui vel mediocriter scriptoribus nonnullis evolvendis incubuerit, latere potest neminem. Nonne enim ipsos Reges, ut eo reverentius à populo haberentur, sacerdotes esse voluit antiquitas? imò quam & ipsis rebus inanimantis *Religio* imposuerit auctoritatem, taceo. En tibi Romanorum sacras Aquilas: en sacra signa similia alia, quibus se pro sacris dimicare, ut tanto pugnaret alacrius, memor reddebatur miles? en ipsum quoque Capitolium sacrum eum praecipuè in finem dictum, ut rebus istic loci pertractandis major conciliaretur auctoritas! sed nec in obsequio extorquendo minus valuisse *Religionem*, quamvis spuriam, inter innumera cetera Drusi exemplum palam facit, (t) *qui cum tumultuarentur legiones, atque forte fortuna luna*

(t) Tacit. a.
annal. 28.
de-

defecisset, casum in prudentiam vertit, & percussos metu divino animos facile sedavit. Atque ipsam hanc veritatem non ignorans *Numa Pompilius*, secundus Romanorum Rex, callidè non minus, quam astutè cotidiana cum Diis sese habere simulabat colloquia, omniaquè, quæ populo præcipiebat, (v) quasi *monitæ Dea Egeria* accepisse jactitabat; quo usus artificio, eo denique populum redegit, ut quod vi & injuria occupaverat imperium, Religione & justitia gubernaret. Quin denique haud aliâ inducti causâ Romani etiam, cum subditis quidpiam fuit injungendum, quod obtentu difficile præcognoverant, sacerdotum ministerio usi sunt, qui gratam hujus mandati executionem Diisque acceptam fore populo persuadebant, & contra, ubi populus invisum aliquid magistratui perpetrare suo agitabat animo, infausta tristiaque exta per eosdem annunciari curabant.

X X I I.

Imò & præter hæc omnia utilem adhuc quoque esse in Re- publ. opinamur non immeritò *Religionem*, quod mortales ad heroicâ facta, generosaque incitet facinora. Docet etenim illa cum naturâ Dei ita comparatum esse, ut omnia, quæ ab hominibus bona, suæque voluntati conformia peraguntur, vi perfectissimæ suæ sanctitatis atque bonitatis præmiis certo certius remuneraturus sit. Cum autem imperantes pariter ac subditi Religiosi rem Deo gratissimam esse sibi persuasum habeant, pro Patria ejusque salute quævis experiri, utpotè per idem illud quoque Dei Gloriam ejusque honorem promovere intendentes. hinc illos egregia admodum & immania pro Reipubl. salute, quandocunque opus fuerit, intrepido animo subire invictè sequitur. At verò neque minus sensibilem stimulum ad magna audacter arripiunda facinora eorum animis addi necesse est, quibus per *Religionem* fides facta est, sed in omnibus suis actionibus, inqueis summi sui regis gloriæ promotionem Principem finem suum proponunt, ac ita à Numine principium ducunt, felicem successionem fortunatumque exper- turos esse eventum. Quantum hæc consimilesque cogitationes, si al-

si altiores quodammodo in hominum animis egerint radices, emolumentum Reipubl. adferant, fando haud exprimi valet. Unicuique tantum casum, ex quo de hac veritate abunde satis constare existimo ego, ob oculos ponere lubet: contingit utique non semel, congregandum esse Reipubl. cum hoste maiori multo ac validiori instructo potentia, quam quam gaudet ipsa. Quid, amabo, spei aut consilii hic super esse potest, quam in solo Deo T. O. M. omnem suam collocare fiduciam, illique unico belli aleam committere totam: quid, fodes, pugnantium animos magis obfirmare valet, quam haec ipsa mentibus infixata persuasio (x) non multitudine exercitus victoriam, sed de caelo fortitudinem esse. Exemplum huius rei luculentissima ingenti copia subministrat nobis V. Testamentum, ostendens passim quoties & quamdiu populus Israeliticus Deo obediens & morigerus erat, ipsiusque favore & auxilio nisus, toties & tamdiu parva manu contra quoscunque Principes potentissimos in praedium descendere illum non dubitasse, iisque ferè semper fuis victrices gessisse lauros.

1014 (d)

1114 (e)

(x) 2 Chr. Cap. 6.

X X I I I.

Patet itaque ex cunctis hactenus in medium prolatis luculenter satis, quod (y) Religio, quamquam per se ad conciliandam Dei gratiam valet, habet tamen suos in societate humana effectus maximos. Verum enim verò, quemadmodum in cæteris rebus humanis nihil ferè contingit esse ab omni parte beatum, ita haud minus expertæ sunt & etiamnum experiuntur huius rei veritatem nonnullæ Respubl. duplici potissimum viâ à verâ & sanâ Religione deflectentes: iidem scilicet vel fædam substituendo superstitionem, aut ejusdem parum curæ gerendo, qua propter impietatem potius, quam Religionem exercendo. Atque huc quoque digitum intendisse videtur ille, delineans (z) *ἀνθρώπων ἀδυναμίαν ὅσον ἐν ἔχουσιν, ἀλλ' ἐκπερομένην ὅπου μὴ εἰς ἀειδαιμονίαν, ἀλλ' εἰς ἀλιχρίαν τῶν θεῶν, ἀπειρήνηται.* Humanam imbecillitatem que finem aut modum non habet, sed alias abripitur in superstitionem & vanitatem, alias in neglectum rerum divinarum, aut contemptum. Unde & scitè dixit Lipsius: (a) Religio igitur

(y) Grot. de jur. bel. & pac. lib. 2. cap. 10.

(z) Plut.

(a) Ex-empl. & monit. Politic. Cap. 3.

XXXV. P. III.

laudabilis est, sed sita velut inter duos scopulos, superstitionem & impietatem, quem utrumque suademus, & opus est vitare: O utraque magna pestis! sed illa crebrior hac deterior. Quæ verba quoque nostra facimus. Superstitionem enim si spectemus, illam aliud nihil esse agnoscimus, quam (b) opinionem turbulentam, qua timorem homini incutiat, eumque consternat ac deprimat, existimantem, quidem esse Deos (Deum) sed eos acerbos damnososque putantem. Unde nec immerito Seneca fatus est: (c) *superstitio error insanus est, amandos timet, quos colit violat*: removendam itaque longe ex quavis Republ. superstitionem, atque tam Principi quam populo perquam noxiam esse hæc satis evincunt.

(b) Plut.

(c) Epist.
123.

X X I V.

Principes enim omnes, simulac sese superstitioni tradidere totos, tristes, melancholicos, parvi animi, atque (ut ad pauca redeam) Rempubl. prout decet, regere ineptos planè & inutiles statim evasisse constat. Longam exemplorum hujus rei seriem impræsentiarum contexere, quoniam historicorum scripta satis multa depromunt, animus non est: unum attamen & quasi domesticum silentio præterire nequeo, quidque Ludovico undecimo Gallia regi contigerit, indigitandum judico. Ille Rex vix sub superstitionis fuit missus jugo, quin intempestivo Regique indecoro rerum omnium metu percussus, arce semet ipsum, undique munita includit: fenestras omnesque in domum suam aditus ferreis, quo se ab omnium invasionibus scilicet tutum magis & securum præstaret, clatris confirmari quam anxie curat, medicos secum, quibus salutis suæ curam gerere mandat, ideoque ultra modum blanditur, servat: viros, quos poterat sanctos, vocat, quibus vitæ suæ finem extendendum tradit: atque ita millena insanientis hominis facta commisit adeo quidem, ut, (quod alibi Plutarchus inquit) nihil esset tam parvum, aut absurdum, quod in prodigium aut omen non verteret. Vel hic unicus itaque Ludovicus, imo vero Ludovici superstitio doceat, quantoperè eadem generoso sit vitanda Principi.

X X I I I.

Principis examinata superstitione, num in populo eadem saltem permittenda aut optanda videatur, inquirendum restat. Affirmant illud nonnulli, negant tamen plurimi: quorum posteriorum castra sequi & nos quoque tutius esse putamus. Populum enim illum, inter quem dominantem superstitionem videre licet, Principi suo obsequiosum magis esse, multoque melius & audacius quævis obire, falsissimum esse asserimus. Quemadmodum enim reges & Principes, quibus imperitat superstitio, meticulosos & ad ulla laude digna gerenda invalidos esse præced. thes. vidimus; ita & eadem necessitate futiles illas ac inanes, quas vana secum portare consuevit *Religio*, in mortalium animis persuasiones, cives molles, languidos, timidos, atque ad majoris momenti res inefficaces reddere inferimus. Similiter nec minus alienum à veritate puto superstitionem populum præstare suo Principi officiosum. Certum utique atque inconcussum est homines, quo magis sunt superstitiosi, eo magis venerari sacerdotes sacrorumque suorum ministros: haud minus quoque meretur assensum, quantum sacrificulorum venerationi & existimationi hisce in casibus accedat, tantum ferè Principis decedere. Illi namque ad *Religionem* spectantia tractasse raro contenti, divina pariter cum humanis miscere solent. Ex quibus equidem omnibus cuius facile apparet, nequaquam sui Principis ejusque mandatorum reddi per superstitionem observantem admodum populum, verum potius ex sacerdotum suorum lingua & ore pendere totum. Unde quoque illi Principes in plurimis, quæ populum executioni mandare exoptant, sacrificulorum uti necesse habent ministerio, quod quam turpe sit Principi, & Reipubl. perniciosum motus crebri, rebellionesque non rarò ex unico hoc fonte in diversissimis enatae societatibus, clamant.

X X I V.

Sileo & alias rationes, quas tum ipsa ratio, tum S. Pagina
 D fugge-

suggerit nobis haud paucas. Nonnè jubet sana ratio honorem omnem, quem objecto alicui deferimus, eidem ità appropor- tionatum esse oportere, ut, objecto excellentiori majorique digno existimatione minus attribuentes honoris, aut iterum aliud majori, quam ipsius exposcit excellentia, prosequentes cultu, utrolibet modo graviter peccemus? nonnè pariter ex- indè vero & Triuno Deo tantum, utpotè soli infinito, infini- tos competere honores, suæque naturæ tantum digno cultu illum esse colendum, nisi Numinis iram manifestam in se con- vertere non dubitent homines, invictè sequitur? in testimo- niis hujus veritatis hic congerendis frustra me hic quis expe- ctet operosum, non tantum quia Theologici hoc potius fori, quam Philosophi duco, sed etiam quod tot tantisque hujus rei S. literæ ubique scateant documentis, ut illa hic transcribere su- pervacuum fore crediderim. Interim quin hæc dicta ad super- stitionem proscribendam, camque in populo non minus quam Principe esse tolerandam, sufficiant, nullus dubito.

X X V I I.

Ut alteram *Religionis* pestem, impietatem scil. considere- mus, sequeretur. De quâ tamen, cum antea rei istius men- tionem satis injecerim, hic rursus fusè non disseram; quæstio- nem tamen, quæ hac occasione non incommodè moveri possit, enodaturus. Videl. quandoquidem statum *Religionis* expertem miserum & deplorabilem esse constat, quærere quis non immeri- tò possit, num hinc Athei Deumque pariter cum ejusdem cul- tu subvertentes omnes ex republ. funditus extirpandi & era- dicandi non videantur? ad quam quæstionem cautè & sub di- stinctione respondendum ego censeo. Alio itaque sensu tales in republ. ferendos, alio vero quam maximè eruendos esse statuo. Tollerandi, non vero pænâ sensibili afficiendi illi sunt, (si modò tales dantur aut dari possunt) in quantum detestandam suam sententiam tantum in sinu suo premunt, & sibi solis reservant, alios eâdem opinione imbuere non molientes, nec publicè illam profitentes. Ratio hujus meæ assertionis hæc est: quemadmo- dum

dum rectè dictum est (d) *nemo rex perinde animis imperare potest ac linguis ut & (e) mentium rex solus Deus est*, ita fanè nulli magistratui in terris illum hominem, ut suam opinionem valere jubeat, cogere licitum aut concessum esse existimo: namque solius Deitatis, nequaquam autem humanitatis, character est in intimam hominis & abstrusam partem, conscientiam puto, absolutum dominium exercere. Quod revera affectaret magistratus ipso temporis momento, quo Atheum non minus quam quemvis alium pœnis aliisve cruciatibus ad contrariam opinionem arripendam obligare vellet ac cogeret. Et utinam hujus sæculi Principes, quanto, regnum Dei hac in parte tam fœdum in modum invadentes, sese crimine implicent & inquinent, altius ad animum revocarent suum! non equidem semet ipsos hoc agendi modo tantâ afficerent injuriâ, nec in miseros suos nefandâ adeò sævitiâ, atrocique crudelitate grassarentur tam facilè subditos.

(d) Curt.
lib. 8.
(e) August.
in Joan.

X X V I I I.

Eatenus itaque non incurrere in pœnam, à magistratu in fligendam, Atheum pronunciamus. Verum enim vero, quia totius corporis civilis refert, ne *Religioni*, utpotè fundamento cui tota civilis innititur structura, infidiæ fruantur, tandemque eadem planè conculcetur, funditus esse extirpanda illorum hominum portenta assero, quæ publicè coram omnium oculis male sanam suam pestiferamque reipubl. partibus omnibus sententiam confiteri non dubitant, aliosque læthiferâ suæ opinionis lue contaminare student. Imo verò non modò licere in illos homines animadvertere magistratui, sed & maximè eos ad illud præstandum esse obligatos eorum munus plus satis docet. Nam nonne Principem seu magistratum eum potissimùm in finem esse institutum jam ante vidimus, ut omnibus, quæ promovendæ reipubl. salutis inserviant, illam beet, & contrà non minus illa, quæ in civitatis vergunt perniciem studiosè & pro viribus avertat? Hinc etiam dubio procul omni ipsis, ne illorum Atheorum sententiâ in subjectorum cæterorum animis semina spargat, atque ità denique Reipubl. summoperè noceat,

cura incumbit. Futile & ineptum foret hic objicere, Magistratum nihilominus hac occasione imperium in conscientias sibi vindicare, quoniam illo in casu ideo illi non puniuntur, quia occultam illam sententiam secum portant, sed eo tantum, quod publicè illam profitentes Rempubl. universam perturbent, eique summum creent detrimentum.

X X I X.

Hæc de *Religionis* utilitate in Republ. pro instituti ratione dicenda habuimus. Jam vero quid de ejusdem in societate varietate sentiendum sit, inquirere exercitii monet ordo. Quam rem tamen antequam rimemur, quot hodiè interrarum orbe *Religiones* præcipuè dominantur, paucis hic præ notasse haud quaquam incongruum duco. Ad quatuor generalia capita omnes, quas pofitentur mortales, *Religiones* referri non incommodè posse credo. Vel enim *Ethnica*, vel *Muhamedana*, vel *Judaica*, vel denique *Christiana* est omnis, quam obviam alicubi habemus, *Religio*. *Ethnica Religio* illa est, quæ omni omnino revelationis lumine & gratiâ destituitur: eaque sedem suam fixit hodiè præcipuam in *Tartaria Boreali*, Regno *Sine*, *India orientali*, quin in non paucis *Asia*, *America*, *Africaque*, partibus. *Muhamedana* est, quæ revelationis quibusdam exiguis scintillis & reliquiis gaudet, at per *Muhamedem* corruptis planè & adulteratis: hæcque omnium latissimè sese diffundit, nam maximam *Africa* & *Asia*, imo non exiguam quoque *Europa* partem in vasit. *Judaica* est, quæ revelationem habet ex *Veteri Testamento*, illudque solum, *N. Testamento* tanquam suppositio & spurio spreto, agnoscit: hanc autem profitentes *Religionem* gentes, nullam in orbe peculiarem constituunt rempubl. verum manifesto quasi iræ Dei que maledictionis indicio, per universonum penè terrarum orbis ambitum ingenti numero dispersæ ac vagabundæ sub aliorum imperii gemunt jugo. Plura de hisce tribus *Religionibus* in medium proferre instituti vetat ratio, cum tam antecedentia omnia me hætenus de *Religione Christianâ* verba fecisse declarant, quam sequentia nos de eadem etiam locuturos esse confirmabunt.

X X X.

Christiana itaque quæ sit *Religio* lustremus. Eaque est, quæ cum *Vetus*, tum *Novum* Testamentum tanquam verum divinitusque exortum adoptat, indequè omnia, quæ in iis continentur libris, utpotè indubitata, amplectitur: locum hæc suum obtinet præcipuum in *Europâ*, partibus *Africa*, locis quibusdam *America* & *India* Orientalis. Una eademque hujus *Religionis* aliquamdiu fuit facies. Subortâ vero Reformatione in varias statim abiit illa sectas, quæ tantum paulatim ducere incrementum, ut eas omnes hic enarrare earumque dogmata explanare, vires meas longè superet; quin quoque à scopo, quem intendo, alienum foret. Quatuor tamen inter cæteras omnes hæc occasione capita sua magis exultere. *Pontificia*, à Pontifice maximo, quem Ecclesiæ non minus quam politiæ summum in terris constituunt Papistæ caput, hoc sibi fortita nomen. *Lutherana*, à præceptore suo primo *Luthero* ità dicta. *Calvinistica*, à Doctore *Calvino*, quamvis *Swinglus* proprie hujus sectæ primus sit salutandus auctor, hoc nuncupata nomine. Et deniquè *Sociniana*, à Socino hoc insignita vocabulo. Quas quatuor Religionum sectas sequentibus hisce inclusas, earumque tres ultimas acriter perstrictas videre licet:

Adstruxit PETRUS, *destruxit* tecta LUTHERUS,
Muros CALVINUS, *sed fundamenta* SOCINUS.

Quâ occasione hæc *Religionum* diversitates enatæ fuerint, quo in loco, & quo tempore, historicis ecclesiasticis conscribendis incumbentibus expendendum tradimus.

X X X I.

Hæc tot à se invicem abhorrentium *Religionum* discrepantia variis quæstionibus Politicis dedit ansam: quarum præcipuam unam aut alteram hic paucis enotare & nos quoque proposuimus. Prima itaque & tanquam cæterarum omnium caput est hæc: plures an vero unam tantum *Religionem* in compositâ & bene constitutâ dominari præstet Republ.? quosdam illud, haud paucos hoc vehementer urgentes cernimus civilis doctrinæ per

scrutatores. Nos tamen, rationis non minus quam experientiae ductu, unam *Religionem* in Republ. maximoperè desiderandam esse adstruimus. Rationem si consulamus: illa etenim edocet, unius *Religionis* professionem veram & summam in civium animis excitare concordiam, omnesque dissidiorum semina studiosè admodum amovere. Quam rem Reipubl. utilissimam imò perquam necessariam esse fani sincipitis inficias iverit nullus: *concordiâ enim res parvæ crescunt, discordiâ maxima dilabuntur.* Unde equidem, si maximæ concordie causam esse unam *Religionem* ostensum dederimus, pariter quoque in quâvis societate illam unam desiderandam oppidò esse firmiter satis nos adstruxisse credimus.

XXXII.

Summam populo concordiam ingenerare non potest non una sacrorum professio eorundem, quæ mortaleis non modò se invicem tanquam concives in regno naturæ considerare jubet, sed ad hæc utpote tales in regno illo gratæ (cujus absolutus Dominus & Princeps independens D. noster *Jesus Christus* est, quodque jam personis ecclesiasticis, tanquam subalterno gubernandum traditum est magistratui) sese mutuò omnes subjectos civitatis alicujus contemplari una Religio postulat. Accedit insuper, quod homines, quibus est (f) *unus Dominus, una Fides, unum Baptisma*, omnes suos in utroque, tum naturæ, tum gratiæ, regno socios, tanquam ipsissimos fratres, ex uno sanguine ac iisdem progenitos parentibus, qua propter & eo nomine perpetue amandos, intueantur. Ex quibus omnibus plusquam manifestum evadit, quod (g) *summa & maxima concordia causa, de uno Deo sensus, ex quo velut fonte procedit insolubilis & animos inter se vinciens amicitia.* Unde & alius quis lepidè dixit: (h) *eandem de Deo habere sententiam, nihilque vitæ & institutis inter se discrepare, pulcherrimam in animis hominum concordiam excitat.* Indubitatum itaque, semperque unam concomitans Religionem, bonum concordiam esse apparet. Nonne enim quibus in rebus ex naturæ regni obligatione animorum inter cives consensus obtineri nequit, inter illos idem satis impetrabitur vi & efficaciâ regni gratiæ,

in

(f) Epist. Paul. ad Ephes. cap. 4. vers. 5.

(g) Phil. de fort.

(h) Joseph. Cont. Ap. pion.

in quo concordia & pace nihil magis intenditur & extollitur? nunquid illos, quibus proximos suos sicuti se ipsos amare competit, dissensionibus & discordiis agitari congruum est? minime gentium!

XXXIII.

Sed nec minus unam tantum in una civitate sperandam esse Religionem tristis omnis sæculi experientia monstrat. Horrendarum quippe cædium, cruentissimorum bellorum civilium, dissidiorum & contentionum calamitosarum, perniciosissimarum & execrandarum perduellionum ac rebellionum, quin denique totarum rerum publ. everfionum deplorabilium causam unicam & fomitem crebro fuisse Religionis disparitatem, quis, nisi historiarum ignarus planè, nescit? exemplis specialibus hic dictis fidem facere, nec temporis, nec chartæ, quibus includimur ferunt angustia. Verissima tamen hæc esse omnia generatim satis Germania, Polonia, Hungaria, Bohemia, Gallia, Anglia, Scotia, & , ut uno verbo absolvam, omnia ferè regna & Respubl. manifestant. Sed quid de exteris, & à nobis magis remotis regnis verba profero? O utinam & Patria nostra tellus harum rerum testis non foret nimis equidem verax! quas enim dissidiorum accenderit faces, quas excitaverit rebelliones, quot hominum ediderit strages, in quam præfens ac fermè inevitabile exitium patriam nostram adduxerit sacra illa Hispanorum inquitio, haud aliundè quam ex Religionis diversitate oriunda, latet neminem. Dignum certè, quo hic recenseatur, celebris scriptoris hanc in rem locum æstimo, quo inquit: (i) *quadraginta annorum spatio hominum millia plus quam centum (incredibile dictu!) flammis, laqueo, aquis hausta, variisque ob Religionem tormentis excruciatæ sunt. Eheu infelix nimium & deploratu digna, cui hæc contigere patria! quis talia fando temperet à lacrimis!*

Tantum Religio potuit suadere malorum?

Prætereo & alios adhuc motus & dissensiones, quæ ex factionibus Remonstrantium & Contraremonstrantium, consimilibusque aliis postea prognatæ, miserum in modum solum nostrum natale afflixere & defatigare.

.J. dii (1)
lib. 1. Belg.
Annal.

(i) Reidan.
lib. 1. Belg.
Annal.

(i) Reidan.
lib. 1. Belg.
Annal.

XXXIV.

Concidit itaque sponte sua ex hisce notatis eorum opinio, qui pluralitatem *Religionis* concordiaë vinculum esse contendunt. Sed nec alia etiam à parte Principis deest ratio, quæ ipsum unam tantum *Religionem*, si fieri potest, in *Republ.* permittere jubet. Scita simul & stringentia pro hacce re verba *Odoardi Westonii* hic tanquam nostra adoptare lubet (1) *inter omnes minus tutus videtur Princeps, nec sanè bene securus, qui arbitrarías in Republ. permittit Religionés, nam aut in alteram partem propendet, vel in medio, & quasi in æquilibrio suspensus constituit; si aliquo inclinet, adversaria factio eum pro hoste habebit; si neutro vergat, ab omnibus pro Atheo habebitur. Neque proinde Principis salus pati potest contrarios cultus Religionis. Straminea autem nulliusque efficaciam sunt, quæ ad hujus viri memorata verba suffodienda regeffit Boxhornius hoc modo (m) verum enimvero non validum satis est istud ejus (WESTONII ET.) argumentum. Tertium est, quod hic agere potest Princeps, & si Principi existimamus, nimirum omnium, quæ haud noxia sunt Religionum cultum, pariter omnibus eadem libertate indulta concedere. Sic enim optimè secum agi omnes existimabunt, neque pro impio illi ad scribendum potest, qui ut suam & diversam aliis permittit, ita suam constanter servat & tuetur Religionem.*

XXXV.

Frigidè hæc omnia regeffa dico, quia tertium hoc nullo modo procedit. Namque omnis Princeps, qui arbitrarías permittit Religionés, suamque nihilominus servat constanter, vel majori fervore, vel minus anxiam curam suam prosequetur *Religionem*; majori si in sua sacra ille feratur zelo, præterquam quod talis vix, imo vix, unquam arbitrarías indulturus sit, nulla equidem alterius indolis professio sub illo Principe sibi ullam promittere valet securitatem, verum, ut ut nihil homines suspicaces magis, sibi que invicem diffidentes reddat, quam *Religionis* diversitas, ita haud secus illo in casu Principis omnes actionés dissentientis sacri cultus populo suspectæ sunt. Hinc autem certo certius contingit

(1) lib. J.
de Christ.
Hom.
Offic.

(m) Instit.
Politic. lib.
5 Cap. 6.

git, ut ille populus, simulac vel minimùm suum Principem moliri imaginatur, quo sua aliquid detrimenti forsitan capere posset professio, ex templo illum odio prosequi incipit: quod, ubi invaluerit, non rarò Rempubl. gravibus fatis incommodis pressisse compertum est. Minori vero zelo sacra sua si amplectatur omnibusque favere si videatur *Religionibus* Princeps, nihilominus tamen Atheus omni procul dubio apud populum audiet ille. Luculentum, atque hanc rem abundè conficiens exemplum suppeditat nobis Elector Palatinus, *Fredricus*, dictus *Sapiens*, ille Princeps magnificum & pulchrum templum exstrui curavit, illudque Concordiæ Fanum idèò nuncupavit, quod Pontificios, Reformatos, Lutheranos, & quoscunque alios in eodem sacra sua celebrare vellet; nec sane alium hac in re intendit finem, quam inter illos omnes hæctenus dissentientes & acriter contententes felicem excitare concordiam. Sed quid laudis & honoris hoc factò consecutus est ille Princeps? nihil profectò aliud, quam quòd sibi splendidum Athei nomen vindicaverit. *Sacrum* ^{1. 3133} ~~templum~~ ^{1. 3134} ~~templum~~ ^{1. 3135} ~~templum~~, sed ab Atheo edificatarum, nomen illi templo postea ^{1. 3136} ~~templum~~ ^{1. 3137} ~~templum~~ ^{1. 3138} ~~templum~~ vidimus.

X X X V I.

Ast verò unitatem sacrae professionis in republ. commendantes, haudquaquam inuimus nullibi locum habere posse ejusdem pluralitatem: nec etiam, ubicunquè plures dominantes invenimus *Religiones*, ibidem subditos armis, suppliciis, cædibus aliisque impiis mediis ad unam eandemque assumendam impellendos, cæterasque ità per fas & nefas delendas esse, contendimus. Absit longissimè hic dirus & execrabilis agendi modus ab omnibus illis, quibus vel minutissima tantum supersunt pietatis rudimenta! Jam antea quippè solius Dei esse conscientis imperitare hominum, injuriososque in Deum pariter ac genus humanum exclamandos omnes, quicumque in illas dominium affectare non verentur, lustravimus. Undè & meritò cum Hornio concludimus, quod

(n) *nullus sane in republ. perniciosior sit error, quam ille Hispanorum, Hæreticos seu dissentientes Religione esse comburendos, vel patibulandos secundum barbarum syllogismum, quem Vargas semper recitabat: HÆ-*

E

RETICI

(n) in differt. ad Polit. Boxhorn. lib. 1. cap. 7.

RETICI FRAXERUNT TEMPLA, ET BONI NIHIL FAXERUNT
CONTRA, ERGO OMNES DEBENT PATIBULARE. O impia piæ-
que menti detestanda consilia ! quorum etiamſi

(o) Virgil.
lib. 2.
Æneid.

(o) ——— *Animus meminisse horret, luctuque refugit,*
haud tamen levem (eheu) apud Galliæ regem hodiè, teste ex-
perientiâ, applausum merentia ! verum utinam tantum Gallo-
rum regi, & non plerique (imo vero quidni inquam omnibus) **Romanorum** sacra profitentibus Principibus sacra hæc & im-
proba arriderent consilia ! quæ attamen & nunc temporis ipso-
rum mentibus infixæ hæerere, mirari neutiquam sinunt *G. Hor-*
nii verba (p) *& hæc generalis opinio fuit omnium Christianorum occi-*
dentis usque ad annum Christi 1517. ita quidem, ut omnes, quæ di-
versitatem Religionum, introducere moliebantur, sub nomine hæreticorum
combusti & supplicio affecti fuerint. Quis mortalium mente suâ,
quod tot tantaque

(p) ad In-
fit. Box-
horn. lib.
1. cap. 7.

(q) Lucret.

————— (q) *Sapius olim*
RELIGIO peperit scelerosa atque impia facta,
revolvens, in stuporem non datur ? detestanda hæc omnia bo-
nique Principis officio aliena esse, vel ipse gentilis scriptor nobis
suggerit, inquit: (r) *a Tyrannis conscientiam generis humani abo-*
leri non posse, & licet per inquisitiones adimatur loquendi audiendique
commercium, memoriam tamen non perire, quia non tam in nostra po-
testate est obliuiscis, quam tacere.

(r) Tacit.
in Agr. 2.

X X X V I I.

Plures itaque aliquandò in Republ. tollerari posse (imò debe-
re, si de facto obtineant, neque aliter, quam illicitis ejusmodi
modis erui valeant) audacter asserimus. Et præcipuè quidem
istic plures *Religiones* feliciter admitti autumo, ubi Reipubl. salus
à subjectorum dependet multitudine. Atque hinc non malè nec
cum nostræ Reipubl. dispendio in patriâ nostrâ quoque *Religio-*
num permissa est pluralitas. Non aliâ etiam de causa **Romani**
jam olim Rempubl. hominibus abundantem & sæcundam red-
dere nitentes, exterorum ritus & ceremonias admittere non du-
bitarunt. Sed tamen etiamſi plures quandoque in Republ. ferri
Religiones haud adedò censuamus absonum, non iccirò, (t) *ut ut*
catere

(t) Box-
horn. In-

cetera tolleranda sint, ea admittenda videatur, qua ad negandam aut minuendam imperantium auctoritatem comparata est, vel quoque (ut hoc uno omnia complectar) quæcunque ipsis Reipubl. fundamentis contraria est. Positâ hac generali & in omni benè constitutâ Reipubl. stultiosè observandâ regulâ, non est, quod miremur Hebræorum *Religionem* tantoperè semper Romanis fuisse invisam. Non est quoque hinc, quod obstupeamus multos Cæsares tot & tam sævibus in Christianos investos fuisse persecutionibus: noverant quippe illi Christianam *Religionem* docere oracula, anguria, similiaque omnia non nisi mera hominum signa, quapropter & floxi pendenda, imo contemnenda esse; quæ quidem præcipua Romani Imperii fulcra erant, quibus subversis universæ Reipubl. ruina certò subsequuta fuisset. Quin tandem hinc non est, quod quis stupefactus quæritet, quam ob causam in hâc ipsâ nostrâ patriâ (ut ceteras omnes missas faciam Respubl.) *Sociniana Religio* adeo sit exosa, multisque in locis, in quibus viget *Reformata*, tam sedulo arceatur *Religio Pontificia*.

XXXVIII

Paucis attamen in rationes, ob quas geminæ hujus *Religionis* exercitium minus liberè indulgetur, disquirere, eæque num justæ satis ac validæ sint ad illud ipsum prohibendum, animo volvere lubet. *Sociniana* ob quam causam justissimè proscribatur *Religio* fugere potest neminem, cui modo, quam impia & perniciofa illi homines in Theologia cudant dogmata, constat: dogmata profectò universum Christianismum, ideoque per Christianismi everfionem Reipubl. fundamenta omnia subvertentia planè & confodientia! indolem autem & naturam horum omnium dogmatum explanare Theologici, non Philosophici fori duco. Pontificia *Religio* ob quas diligenter, ne vires induat, opprimenda sit in Protestantium Reipubl. rationes si quis indaget, illas numero haud exiguas, nec leves valde esse comperturus est. Si ulla sanè ad *Reformatæ* vel cujusvis alterius, quam Pontificiæ, *Religionis* Reipubl. interitum & perniciem nata videatur *Religio*, sola procul dubio Romanensium sacrorum professio illa agnos-

fit. Politic. lib. 1. Cap. 7.

scenda, atque unica jure summo *Religionibus* cæteris omnibus hac in parte palmam præripere censenda est. Hæc enim ipsa quam directissimè generali illæ regulæ, in permittendis *Religionibus* observandæ, atque præced. Thes. exhibitæ, adversatur. Fundamenti utiquè Reipubl. contraria, simulque ad imperantium auctoritatem negandam & minuendam suâ naturâ comparata est. Quam veritatem ut clarius demonstratam demus, illorum hominum nonnullas, quas sua *Religio* fovere jubet, opiniones & persuasiones perlustrare necesse hic duco.

X X X I X.

Fundamentalis regula, quam Româna Professio omnium Religiosorum animis anxie & summâ curâ inculcat hæc est: *Hæreticis, sive à Pontificiâ dissentientibus omnibus Religionibus, nulla est habenda fides.* Non hic jam ex professo disputare animus est, num hoc illorum dogma, quod fidem hæreticis quidem dare permittit, servare attamen (mirabile dictu) vetat, aut ex S. Scripturâ aut ex naturâ à sui propugnatoribus demonstrari valeat unquam? quod sanè simulac præstiterint illi Heroes, persuasum mihi plane habeo, quod eo ipso temporis momento

(v) *Terra feret stellas; cælum findetur aratro:*

Unda dabit flammam & dabit ignis aquas.

non, inquam, me hujus quæstionis campum longius introiturum esse, quoniam ipsâ suâ absurditate hæc regula sibi ipsi manus violentas infert abundè. (x) *Fides enim data publico fœdere (imo vero etiam privato) servari etiam debet hæretico, infideli, hosti, rebeli; si enim turpe est fidem illis servasse, imo nequidem dari ei debuit, si non debuerit servari.* nos vero hic solummodo omnium Rerumpubl. fundamentum tollere hoc ipsum dogma, ostendisse contenti erimus. Quicumque certè vel levissimâ tantum attentione hujus meæ dissertationis Thes. 6. & 7. evolvere dignatus est, perspectum ille satis habet societatis omnis fulcrum ac fundamentum præcipuum esse, ut pactum illud, inter magistratus subjectosque ictum, sit firmum & inviolabile ab utraque parte; qua propter & jurejurando, utpotè medio ad illius sanctitatis persuasionem contrahentibus ingenerandam

(v) Ovid.
lib. 1. Trist.
Eleg. 7.

(x) Boxh.
ist. Polit.
lib. 1. cap. 7.

(t)
ha

randam

randam efficacissimo, confirmari non male consuevit. Jam vero quandoquidem *Religio* Papistica nullis hæreticorum pactis, quantumvis jurejurando assertis fidem servare, obstrictum esse nullum clarè doceat, & tamen ex illius, cujus mox mentionem injeci, pacti servatâ fide Reipubl. dependeat salus, quis mentis compos hæreticæ (ut cum ipsis loquar) ejusmodi, in qua publicè introducitur, vigetvè *Religio* Romana, Reipubl. millenas calamitates, imo extrema quævis ipsumquè interitum imminere haud præfagiat?

X L.

Ità primò, quia in Rerumpub. basim impingit Romanensium sacer cultus, eundem proscribendum esse concludimus. Sed secundo idem quoque merito inferendum esse putamus ex eo, quod omnem Magistratum auctoritatem, quæ, ut inquit *Lipsius* (y) est anima & vis imperii, in Papam illa *Religio* transferat; contendunt enim *Papista* Pontificem suum Maximum non modò caput, dominumque in terris independentem esse constitutum in rebus, ad Ecclesiam spectantibus, verum pari jure in res sæculares & politicas ipsi concessum esse dominium asserunt. Atque hinc quoque eundem illum cives quavis occasione jurejurando suo Magistratui, hæretico non solùm, verùm & ipsi Pontificio, præstito, solvendi, eosque ità ab obsequii obligatione liberandi potentiâ instruunt. Deplorabilem equidem & miserrimum esse illius Reipubl. statum, quæ hac opinione imbutis abundat civibus, quis non cernat? istic imperantium auctoritas omnis & majestas sola ab extero hoc vel illo exspectanda Papâ: ibidem obsequii promptitudo unicè à Pontificis maximi nutu & benevolentia, quæ quam exilis sit in hæreticos satis superque manifestum est, deducenda. Quin imo quoniam tota illa ab extero dependet Principe, Papâ, Provinciæ faciem multo magis quam Reipubl. refert talis societas. Optima revera sunt hanc in rem Scriptoris Politici Boxhorni monita (z) neque etiam ob alterius Principis auctoritatem & mandatum exuere subditi aut possunt aut debent obsequium, ei debitum, qui alium

(y) lib. 4.
cap. 9.
Polit.

(z) lib. 2.
cap. 4. Inst.
Polit.

supra ac juxta se parem in imperio non agnoscit. Quare (pergit ille) proscribimus & damnamus Pontifices Romanos, qui excommunicandos (ut loquuntur) reges, & subditos à juramento fidelitatis pro lubitu solvendo susceperunt. Notatu verò dignissima sunt, quæ mox subjungit verba: proscribimus quoque obsequia, quibus subditi ejusmodi proscriptionum iniquissima fulmina adversus Principes exequentur, subvertunt enim ista & turbant jus dominationis. Rejicit scilicet auctor posterioribus hisce verbis & alteram Pontificiorum Reipub. non minus nocentem sententiam, qua non tantum debita obsequia Principi negasse contenti sunt, verum cuilibet privato simul ac Pontifici hoc facto rem gratam sese præstiturum noverit, licere, imo si illud ipsum jussit Papa teneri quemvis è medio tollere Principem sibi imaginantur, sua quidem Religione illum, qui hoc scelus perpetraverit, magna apud Deum præmia esse demeritum, credentes.

X L I.

Tertio denique arcendam esse Professionem Romanam asserimus; quia eandem profitentes omnes cuncta, quæ Reformati aliivè possident, Publica bona, immunitates, Privilegia &c. sua & sibi per vim extorta esse, persuasum sibi firmiter habent: qua persuasione infectos multos in Republ. habere subjectos quam periculosum sit, nemo, nisi insipiens planè, non persentiat. Ab illis sanè civibus nihil aliud expectandum restat, quam ut vel minima occasione data, de amissis rebus sibi recuperandis & repetundis cogitent, ejectisque Reformatis aliivè earum omnium dominium sibi iterum vendicare studeant: illos namque omnes expellere, quia sua repetere justum est, æquum licitumque non modo esse ducunt, verum enim vero quoniam multa, quæ sacro usui ab illis sæco furore dicta sunt, ab aliis in usum profanum impendi comperiunt, quin quæ sacris adhuc ab iis impenduntur, non nisi spuris (ut illi autumant) & hæreticis addicuntur, hinc quam maximè ad omnibus illis bonis cæteros privandos obligati obstrictique sunt, ut hæc rursus veræ (scilicet) & unicè Deo acceptæ Religioni admoveantur, atque ità hac in parte suam erga Deum officiosam ostendant mentem. Horum omnium

omnium & similium exempla non est, quod longè quæramus: vel ipsa nostra patria, imo ipsissima hæc, in qua degimus, urbs *Ultrajectum* testis sit. Quid enim anno 1672. *Ludovici XIV.* regis Galliæ copiis pontificiorum adauctâ magis potentiâ, contigit, abundè constat, templum nostrum maximum nonnè modò tunc temporis Reformatæ extorsum, inquè illa idololatricam suam publicè illos exercere cernere, volentes nolentes debuimus, *Religionem?* annon jam tempus esse natum omnes uno ictu Geuficos delendi, bona sua cuncta recuperandi, illorum hæreticorum jugum excutiendi, & consimilia detestanda alia, quæ benè multa istius, (*Eheu infelicis nimis!*) temporis enarrant annotatores, patrandi, per plateas passim illorum hominum audiebatur murmur?

X L I I.

Patet itaque luce Meridianâ clarius ex allatis hisce omnibus Pontificiam *Religionem* ad cæterarum à *Religione* illa abhorrentium Rerumpubl. interitum natura sua quasi natam esse, neque ullum Papisticæ professionis hominem utpotè genuinum Papistam, bonum civem esse posse. Bonus etenim civis. (a) *rectoribus civitatis debet reverentiam, fidelitatem & obsequium. Cui conjunctum est ut idem præsentis statui acquiescat, neque ad res novæ animi adjiciat, neque alteri cuivis adhareat magis, eundemve admiretur & veneretur, utque benè & honorificè de usdem & eorum actibus sentiat atque loquatur.* Hisce equidem omnibus nihil minus præstat, qui pius pontificus audire velit: illum enim nec reverentiam, nec fidelitatem, nec obsequium suo Magistratui debere patefacit illa regula: *hæreticis non est habenda fides.* Vid. *Thef.* 39. eundem neque præsentis adquiescere statui commonstrat illud, quod quisvis Papista omnes suos intendere semper teneatur nervos, ad imperantes suos æque ac concives expellendos bonaque eorum omnia ac privilegia, utpotè reverâ sua diripienda. *Thef.* 41. deniquè nec eundem alteri alicui minus adhærere, eundemque admirari & venerari &c. claret ex eo, quod Pontificem R. rerum omnium adoptat dominum, imperantesque non minus quam parentes ab illo dependere statuit: *Thef.*

(a) Puff.
de offic.
hom. &
Civ. lib. 2.
cap. 18.

Thef. 40. speciales magis rationes, quæ rem perpendenti bene multæ occurrunt, ad pestiferam hanc & quorumvis malorum productricem, Papisticam *Religionem* ubique proscribendam, hic assignare nimis longum foret, verum generalibus hisce, quas tamen ad hoc ipsum persuadendum plus quam validas agnosco, indigitatis potius quam pro rei dignitate & exigentia pertractatis, huic materiæ colophonem addere disputationis jubent limites.

X L I I I.

Ità quid de *Socinianis* & Pontificiis sentiendum sit lustrato, verbo quoque num Anabaptistæ in Republ. videantur ferendi disquirere placet. Ut autem distinctius nos in hujus quæstionis procedamus determinatione, distinguendum hic in limine esse inter Anabaptistas judico. Duplex enim illorum hominum genus sese prodit. Quidam illo insigniti nomine sunt homines turbulentis, seditiosis, magistratibus justa detrectantes obsequia, aliisque malis furentes affectibus. Alii autem istius nominis sunt quieti magis, paci perquam dediti & belligerare quidem illicitum sibi opinantes, sed tamen, ubi rerum gerundarum nervus, pecunia scilicet, defuerit, libenter sic satis ad bella gerenda nummos conferentes. Ipsam quoque hanc inter Anabaptistas adhibuisse videtur distinctionem Hornius: (b) *per Anabaptisticam (Religionem puta) intelligimus seditiosam illam hominum collusionem, qua omnem magistratum & ordinem evertit, quales fuerunt TOMÆ MUNSTERI ET JOANNIS A LEYDEN sectatores & hodie in ANGLIA qui vocantur Quakers. Excipiuntur (inquit auctor) Anabaptista, qui sunt moderatiores, & a turbulentis illis consiliis abhorrent.* Præmissâ hac distinctione, quæstionem propositam facili negotio solvimus: & quidem prius Anabaptistarum genus perniciosarum illorum opinionum ergo, & ob modos agendi in Republ. involantes salutem proscribendum, posterius autem, quale patria nostra passim cernit, intrepidè admitti posse sentimus. Nec quidpiam ad, tum hos, tum illos Republ. arcendos Anabaptistas, inferendum valet quorundam objectio, qua illud ipsum ideo contendunt, quod bello nomen dare nullus illorum non tantum non velit,

sed

(b) in dif-
fert. cid.
Inst. Box-
horn. Po-
lit. lib. II.
Cap. 7.

fed nec cuipiam ex *Religionis* suæ præscripto illud integrum sit. Nullius utique momenti, & præcipuè quidem in nostrâ patriâ, hanc difficultatem dico, quia non omnes ac singuli militiæ operam dare & castra sequi cogimur, sed Reipubl. æquè suppeditantes, quam merentes stipendia opus sunt. Cui primo quandoquidem illi satis sunt apti, inò verò haud rarò hæc in parte cæteris præstant concivibus, quia plerumque summâ industriâ & strenuè mercaturam exercentes, ingentem nummorum vim sibi corradunt, neutiquam, quod Marti sese tradere nollint, Reipubl. ejiciendos esse concludimus.

X L I V.

Ast instantem mihi aliquem audire videor. Helvetiū quidem expulere Anabaptistas, quia sibi grave & Reipubl. noxium erat illorum hominum genus: quidni ergo & aliis societatibus idem hoc conducit, utpotè idem in illis experiuntibus? at imperite profectò, nec Reip. Helveticæ regiminis formæ satis gnarus hæc regerit quis, inter Helvetiorum & nostram aut quamcunque aliam comparisonem instituens Rempubl. Quicunque Helveticæ Reipubl. perscrutatus est regiminis formam, procul dubio invenierit illam esse talem, ut, externo ingruente hoste, non exteris æquè ac indigenis (uti hîc loci & alibi contingit) ad communis propulsandam hostis vim utantur militibus, verum ex propriis semper & domesticis civibus exercitum instruant: qui ut numerosus satis hostiumque viribus resistere par sit, omnibus ac singulis sese armorum peritiâ imbuere injungitur. Ex quâ civium exercitatorum multitudine urgente necessitate tot, quot ad hosti obiam eundum opus esse ducitur, eliguntur. Ubicunque autem hic agendi obtinet modus, istic & Anabaptistas perniciosos esse quis neget? domi enim si quietè manere ibi permittatur Anabaptistis, non pauci quoque ex cæteris civibus multiplicium, quæ bellum indivisim concomitantur, miseriarum & incommodorum pertæsi ad illorum exempla sese componere, belloque sese subducere conabuntur. Quod si semel, iterumque & sæpius tandem contingeret, brevissimo temporis spatio totius procul dubio Helvetiorum Reipubl. interitus expectandus foret.

Undè deniquè politico admodum factò Helvetios Anabaptistas eiecisse inferimus, modum attamen expulsionisque tempus neutiquam approbantes.

X L V.

Hæc de *Religionum* in societate discrepantiâ : cui tamen materiæ antequam finem imponam saluberrima duo observatuque dignissima hoc loco prius observasse, nequaquam absonum existimo. Primum est, quod, ubicunque *Religionum* admittitur pluralitas, una semper, quam *Religionem status* nuncupant, inter cæteras omnes caput extollat, & maximè dominetur. Cum enim alia aut aliæ in Republ. vigeant professiones; *status Religioni* æquivalentes ferè, vix equidem minima sese obtulerit occasio, quin (ut enim ambitiosos suâ naturâ cæterisque dominandi cupidos comperimus mortales) *status Religioni* insidias struant, suamque priori suo deturbato folio, ejus loco substituere moliantur aliam, quam *status* professionem, amplectentes subditi. Quod incommodum itaque ut præcaveatur, prudentis æque ac sapientis magistratus est, summam suam in id collocare industriam, ne, plures in Republ. concedens *Religiones*, à suâ abhorrentium cæterarum omnium accretiones nimium promoveat, sed ut potius, cum vires nimis ingentes illas sumere animadvertat, easdem opprimat, ne tandem suæ nocere valeant *Religioni*. Alterum in Rebuspubl. observandum monitum est: quod non facilè imo vix mutanda sit *Religio status*; idque nonminùs ubi uniformis sacrorum cultus, quam ubi multifarius obtinet. Quemadmodum enim omnis mutatio suspecta semper malique habita fuit ominis, undè quoque politicorum natum est monitum: (c) nihil facile in Republ. esse mutandum, quia omne publicum exemplum est secundum, Et si quid in unâ re factum, in cæteris exemplo agitur, ità præcipuè hujus rei veritatem in *Religionis* permutatione confirmatam fuisse sexcenties compertum est. Exempla hujus veritatis nimis multa initio reformationis habuimus obvia, Quam cruentis & atrocibus bellis civilibus ex hoc unico, de quo loquimur, fonte deductis, quem admodum

(c) Boxhorn. Ex-
plic. Instit.
Polit. lib.
1. Cap. 16.

dum multis aliis in locis, ita nominatim in *Galliâ* decertatum sit tamdiu, donec famoso illo edicto *Nannetensi* res compositæ fuerunt, satis superque orbi *Europeo* notum est. Sed missis omnibus illis quæ aliquo abhinc tempore in *Germania*, *Belgio* nostro pluribusque aliis contingere *Rebuspubl*, vel hodie ipsam *Angliam*, & quidem *Jacobum secundum*, testem hujus rei invocemus locupletissimum. Ex quibus itaque omnibus inferimus, non temerè aut facilè quidpiam in *Religione* mutandum esse. Acuta fanè & recenseri digna sunt hominis cujusdam à verâ *Religione* remotissimi huc aurigantia verba: (d) eos qui in divinis aliquid innovant odio habet & coërce, non Deorum solum causa (quos tamen qui contemnit, nec aliud sanè quidpiam magnificerit) sed quia nova quadam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum. Unde conjurationes, seditiones, conciliabula existunt, res profectò minimè conducibiles principatui. O aurea & magnificienda monita! quæ utinam, sano sensu intellecta, & hodiè ad animum vocarent factionibus nimis acriter inter sese dimicantes nostri reverendi *Theologi*! nã illæ *Ecclesiæ* pariter & *Reipub.* tandem quid mali portendunt.

(d) Mæcen. apud Dionem Cassium lib. 3.

X L V I.

Ad alias multas nec ignobiles planè progredi exercitii hujus mei exposceret ratio. Verum enim vero, quandoquidem non volumen, sed tantum disputationem conscribendam susceperim, meque, utpote arctiori inclusum gyro, justæ disputationis limites & terminos jam dudum transgressi senserim, finem hîc loci *Inaugurali* meæ qualicunque *Dissertationi* imponere cogor.

F I N I S.

A N N E X A.

Ex PHILOSOPHIÆ partibus præcipuis.

1. **P**hilosophia rectè discescitur in Theoreticam & Practicam.
2. **E**aque cateris omnibus maximum affundit lumen disciplinis.
3. **I**n cognoscendo vero permagnum præjudicia esse impedimentum, neutiquam inficior.
4. **U**niversalem autem dubitationem esse contra illa remedium ipso morbo deterius longè, pariter adstruo.
5. **P**hilosophum sua Philosophemata ad S. Scripturam componere, non vere S. Scripturam ad sua torquere decet Philosophemata.
6. **U**ndè & absurde haud minus quam impiè, rationi nostræ non minorem, quam Revelationi adhibendam esse fidem, quidam statuunt.
7. **E**x objectorum diversitate disciplinarum differetas potissimum deducenda.
8. **P**erperam nihilominus, que eodem materiali gaudent ojecto, à se invicem formaliter non esse distinctas quis contenderet.
9. **I**mperite hinc nonnullos, Metaphysicam cum Logica confundentes, videas.
10. **N**ec minus ridiculos, qui illam ne quidem dari volunt, exclames.
11. **N**ullam inter ens nominale & participiale agnoscimus distinctionem.
12. **M**erito, quod nec prius aliquid presupponit, nec quod per alterum, tamquam terminum medium, probari valet, ut & è quo conclusiones educi possunt, principii per se noti decoramus nomine.
13. **T**ale autem princeps salutamus: Impossibile est idem simul esse & non esse.
14. **D**eum posse contradictoria, contradictoria assertio est.
15. **F**alsitas, malitia, aut imperfectio in genere Metaphysico frustra queritur.
16. **C**laram & distinctam præceptionem in abstracto normam veritatis dici posse non nego.
17. **H**anc tamen in concreto, atque hinc in Philosophando, ullum habere usum, pernego.
18. **U**bi affectionibus entium simplicibus, neutiquam disjunctis annumero.

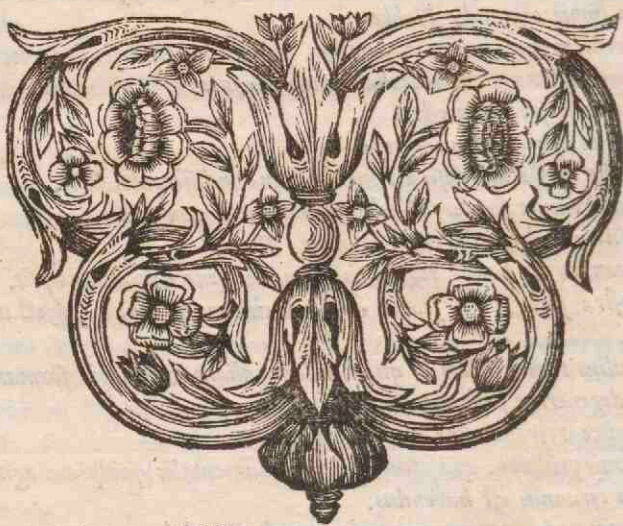
19. *Malè Pneumatologia tanquam Metaphysicæ pars decantatur.*
20. *Angelos num natura adstruat, jure quis dubitet.*
21. *Deum vero existere tanto certius cum Noëticè, tum Dianoëticè, constat.*
22. *Hinc quoque, quid de Atheis speculativis dicendum, claret.*
23. *Quos tamen, si modo darentur, Cartesiana idea convincere nequaquam valide satis sunt.*
24. *Dei clarissimam & distinctissimam ideam non modo haud habemus, sed ne quidem habere possumus.*
25. *Independentiam omnium de Deo demonstrabilem basin collocamus.*
26. *Fallere posse Deum, absurde dicitur.*
27. *Haud minorem absurditatem incurrunt illi, qui Deum per essentiam nullibi asserunt, quam qui eundem calis includunt.*
28. *Plures nequeunt dari Dii.*
29. *Anima nostra ex traduce esse nequit.*
30. *Eandem post mortem superstitem fore verosimile facit illius immaterialitas, indubitatum Divina sanctitas & justitia.*
31. *Animam immaterialem esse perperam quis ex eo infert, quod de corpore dubitare possit, non vero de anima.*
32. *Nec minus absurde illa, tanquam ipsa cogitatio, obtruditur.*
33. *Intellectus non est pure passivus.*
34. *Rerum obscuritatem ex mente, non vero ex rebus ipsis deduco.*
35. *Judicium ad intellectum refero.*
36. *Unde nec omnis assensus perceptioni oppositus statuendus est.*
37. *Habitu non errandi homines sibi in hoc rerum statu comparare posse, si modo velint, periculosam pariter ac falsa thesis est.*
38. *Ridiculum erroris remedium assignatur, ab omni judicio abstinentia.*
39. *Mutuam relationem anima & corporis respectu operationum nequaquam ipsam conficere unionem credimus, verum illam tantum hujus ponimus consequens.*
40. *Informis nulla datur materia.*
41. *In omnibus corporibus unam eandemquè statuo formam substantialem materialem.*
42. *Rerum omnium qualitates sese clarè perspectas habere gloriantes, jactantie insimulo.*
43. *Sed & qui omnium ferè rerum causas planè occultas statuunt,*

- ocultos quoque nuncupo Philosophos.
44. Male locus statuitur ipsum corpus.
 45. Tempus produci potest in indefinitum ; actu vero unquam infinitum esse nequit.
 46. Motus non est de natura temporis.
 47. Physicè rotundam statuo terram.
 48. Unde & duasturres, ad perpendicularum quamvis erectas, fastigio nihilominus à se invicem plusquam basi distare posse assero.
 49. Corporis gravitas frustra tribuitur globulis ashareis, in terram impingentibus.
 50. Minus benè particularum motus minimarum, prima & unica fluidi decantatur causa.
 51. Non quarumvis particularum, sed tantum ignearum motus calorem fundat.
 52. Ut nec quivis particularum ignearum motus, at verò solus ad lineam rectam, lumen producit.
 53. Nigredinem colorem proprie dictum non agnosco.
 54. Colorum diversitatis causam, corporum superficialium disparitati adscribo.
 55. Sensus externi rectè statuuntur quinque.
 56. Omnes illos solo & unico motu absolvi pernego.
 57. Non emissione, verum radiorum luminis receptione peragitur visio.
 58. Quare rerum imagines, quæ in oculi fundo inversa pinguntur, mens tamen rectas percipiat? quare geminus oculus geminum non representet menti objectum? cur corpus ardens in orbem actum annuli ignei referat speciem? explicatu perfacile est.
 59. Echo integras semper reddit voces.
 60. Sonum acutum in instrumentis musicis à celeri, & gravem à lentiore particularum motu derivo.
 61. In puram & mixtam bene dividitur Mathesis.
 62. Artis Mechanica instrumenta non incommode ad generaliatría capita vocari posse credo: vectem scil., trocleam & planum inclinatum.
 63. Libræ vacuæ quamvis æquilibrantes sint, fraudulentæ attamen esse possunt.
 64. Astrologiam futilem ac ineptam judico.
 65. Astronomiam verò jucundam pariter atque utilem assero scientiam.

66. *Cur quadam stella, ubi horizon obtinet obliquus, in uno diutius quam in altero commorentur hemispheria? facili negotio determinat Astronomia.*
67. *Minus accurate loca, vel minimum in ortum occasumve à se invicem recedentia, eodem meridiano gaudere perhibentur.*
68. *In ecclipsi lunari quandoque lunam una cum sole supra horizontem conspectam fuisse, neutiquam absurdum est.*
69. *Neque lunaris, nisi plenilunio, neque solaris nisi in novilunio contingere potest ecclipsis.*
70. *Stellam polarem in ipso polo consistere, atque tam primo quam secundo carere motu, plebeia est opinio.*
71. *Quà anni tempestate creatus sit mundus, in genere determinari nequit.*
72. *Dantur terricola quibus mensis die multo brevior est.*
73. *Ethicam dari, eamque à Theologia naturali distinctam in dubitatum existimo.*
74. *Regni moralis fundamentum unicum esse irresistibilem Dei potentiam impiè contendit Hobbes.*
75. *Virtutem moralem in voluntate, non in appetitu sensitivo locamus.*
76. *Quapropter nec in brutis illam cadere liquet.*
77. *Defensio sui licita est.*
78. *Duella nihilominus improbo.*
79. *Nulla in speciali casu actiones humana indifferentes sunt.*
80. *Ludos omnes semper & ubique malos esse non video.*
81. *An viro docto ducenda sit uxor. Probl.*
82. *Quenam sit optima regiminis forma in genere definiiri nequit.*
83. *Frustrà sunt, qui solam Monarchiam tyrannidi subjectam statuunt.*
84. *Facilius tamen illam, quam ullam aliam regiminis formam, in hanc degenerare posse non nego.*
85. *An liceat tyranno resistere? Affir.*
86. *Omnis princeps, qui contra leges fundamentales quidpiam agit, non statim tyrannus est habendus.*
87. *Fœmina ad imperium non videntur admittenda.*
88. *An tortura in Republica laudanda sit, merito quis dubitet.*
89. *Num magistratus cuiquam delicti veniam dare possit? dist.*
90. *Asyla an licita sint? dist.*
91. *Fœdera inter Respublicas aterna esse nequeunt.*

92. *Bellum jure natura, gentium, & civili licitum statuo.*
 93. *An armis Turcarum & gentilium uti liceat in bello Republica Christiana? dist.*
 94. *An Imperatorem pugna interesse deceat? dist.*
 95. *An in bellis civilibus viro bono sese neutralem servare liceat? dist.*
 96. *An domestico an vero extero milite in bello uti praestet? dist.*
 97. *An faminis in bello parcendum sit? dist.*
 98. *Celebes quam uxoratos in castris habere milites satius est.*
 99. *Totius belli fortuna rarissime uni praelio committenda est.*

F I N I S.

A P P L A U S U S

Subtilissimo Viro Juveni

JACOBO DE VRIES,

PRO GRADU DOCTORATUS

E T

L. A. MAGISTERIO,

Publice Disputanti.

E C L O G A.

CORYDON. THYRSIS.

Um Mavors tragico clamore hunc personat Orbem
Omnia dum lacrymis dumque omnia cladibus implet:
Formosus Pastor *Corydon*, ad littora Rheni,
Quâ fluit ac lambit Trajecti moenia fluctus,
Securus refidens, *Thyrsis* modulantis in umbrâ

Excipiens numeros, similes paribusque rependens,
Impavidus Martis spernebat bella tremenda.
Inflabat calamos *Corydon* modularier aptos,
Thyrsis & argutâ cantabat arundine versus.
Incepit *Corydon*; *Thyrsis* versusque regessit.

Corydon. *Thyrsi* age (sub viridi quoniam consedimus umbrâ)
Tu vitulos servans, læti qui prata pererrant,
Dumque ego lanigeras Patris conservo bidentes,

G

Jun.

Jungamus calamos ambo, pariterque canamus.

Thyrsis. Non renuam cantus. Vobis si carmina præsto,
Alternis vicibus, *Corydon*, nunc cantet uterque:
Incipe tu versus, quoniam maturior ætas
Te magis edocuit, nos carmina vestra sequemur.

Corydon. *Dicite Piærides nova carmina, dicite Musa.*
Dum *Thyrsis* calamos stimulat, versusque laceßat,
Et vocat ad pugnam in quâ me præcedere jussit.
Dum pugnam aggredior sævam cumque hoste timendo,
Ac pennata cohors jam cantat classica rostris;
Dicite Piærides nova carmina, dicite Musa.

Thyrsis. Quî, quos, quidve canam? rigidi certamina Martis
Enarrem? pavidis aut arma timenda Colonis?
Numve ut amica Venus dulces auferre triumphos
Suevit? pectoribus figat sua tela Cupido?
Hæcine Piærides nova carmina? siccine Musa?

Corydon. *Non ea sunt Thyrsi nostris nunc cantibus apta.*
Carmina rurivagæ Mavortia psallere cannæ
Sunt hebetesque nimis; nec nostris auribus iste
Cantus amatus erit; cecinitque hæc Maro celebris:
Et Naso Veneris cantavit blandus amores.
Non ea sunt Thyrsi nostris nunc cantibus apta.

Thyrsis. Cantemus *JACOBUM*, magnâ comitante catervâ,
Qui Cathedram scandit; nunc ultima signa laboris
Omnibus hic retegens; nunc ultima præmia poscens:
Nos hujus laudes cantemus arundine dulci.
Sunt ea sunt Corydon nostris nunc cantibus apta.

Corydon. Post vigilans studium, *VRISI*, post mille labores
Piæria lauro cingantur tempora vestra.

Thyrsis. Debita nunc genio vestro est. Tu percipe lætè
Fructus, quos semper te promeruisse juvabit.

Corydon. Te vidit quondam stupuitque caterva Studentum
Astrophilis junctum, genio super Æthra volantem.

Thyrsis. Te adspexitque olim stupuitque caterva Studentum
Abdita pendentem cunctis miracula Mundi.

Corydon. Te audivit nuper stupefacta corona Sophorum

Sed

- Naturam mentis manifestantem omine dextro.
Thyrsis. Te nunc auscultat stupefacta corona Sophorum
 Monstrantem quodque & Politiam pectore serves.
Corydon. VRISIUS edocuit te VRISI, tuque Magistri
 Ingenio docili spiras vestigia docti.
Thyrsis. LUYTSIUS instituit te VRISI tuque sagaci
 Indole contendis sequier nunc JACOBE passus.
Corydon. Fortibus atque bonis fortesque bonique creantur
 Semper equis patrum simul est virtusque Juvencis.
Thyrsis. Devius à recto nec tu nunc tramite aberras
 Sed genium cunētis monstras JACOBE parentis.
Corydon. O! te qui genuit, te qua peperitque beati!
 Tu decus es Patris VRISI tu gloria Matris.
Thyrsis. Suntque soli Patrii felicia limina vestri!
 Et muri qui te poterunt adscribere civeis.
Corydon. Dum vitale mihi lumen DI cernere donant
 Tibia te nostra & te fistula nostra sonabit
Thyrsis. Aëria dum luce fruor, mens corpora juncta est
 Tu nostro calamo nostro cantaberè buxo.
Corydon. Qui velit JACOBO meritas persolvere honores
 Tondeat is porcos, vulpesque ad pascua ducat.
Thyrsis. Nititur & VRISI dignas qui dicere laudes.
 Colligat à raucis redolentia mella cicadis.
Corydon. Desine, jam *Thyrsi*, jam defere carmina *Thyrsi*,
 Non nostrum VRISI meritis persolvere cantu.
Thyrsis. Sunt ea carminibus *Corydon* nimis ardua nostris,
 Phæbus cum cantet, celebrent Phæbique sorores.

FRANCISCUS VAN BERGEN
 GEORGIUS MONTANUS

Op den Zelfen.

O raakt m' op 't laatst, door wetenschap, verstand,
En deugd, ten top der opperste eere-trappen:
Zo werd m' op 't laatst tot steunpylaar van 't land
En diend tot middel voor 't verval der wetenschappen.

Zo volgde de Vries DE VRIES in 't wijsheyds spoor,
Zo treed hy na de stappen van zijn Vader:
Zo gaat hy my en al zijn makkers voor
Die hem naarooogen; en graag volgden schoon wat spader.

Vaar zo maar voord o Utrechts pronk-sieraad,
Wil steeds in deugd en in geleerdheid groeyen:
Verstrek op 't laatst tot stut voor Kerk en Staat;
Zo zal uw lof en naam nog na veel eeuwen bloeyen.

Sic Balbutivit

FRANCISCUS VAN BERGEN
gezegd MONTANUS

Ph. & J. U. Stud.

